

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 52

*МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

www.lex-line.com.ua

*4-5 липня
2023 р.*

Тернопіль, Україна – Переворськ, Польща 2023

Актуальні дослідження правової та історичної науки (Випуск 52): матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 4-5 липня 2023 р.) / [редкол. : О. Яремко та ін.] ; ГО “Наукова спільнота”; WSSG w Przeworsku. – Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. – 110 с. – ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 52) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 4-5 липня 2023 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku (Польща).

Матеріали конференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Яценко Василь Миколайович, кандидат педагогічних наук;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ПАРАДИГМІ НАУКОВИХ ЗНАНЬ

Виногородська Євгенія Сергіївна

докторант, Приватна установа «Освітня установа»

«Європейський професійний докторат»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3624

В умовах реформування та розвитку українського суспільства незмірно зростає роль психології в усіх сферах життєдіяльності, у тому числі – в правовій. Психологічні знання дедалі більше стають потужним правовим механізмом захисту прав людини і громадянина (В. Кошинець). Окремим аспектам проблеми використання спеціальних психологічних знань у юрисдикційному процесі України присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, В. Андросюка, В. Барка, В. Беда, Д. Александрова, І. Озерського, І. Охріменка, В. Казміренка, Л. Казміренко, В. Коновалової, М. Костицького, В. Кошинеця, В. Марчака, В. Синьова, В. Шепітька, Д. Швеця та ін., проте на сьогодні не можна сверджувати про ґрунтовне теоретико-прикладне дослідження означених питань у розрізі сприйняття «юридичної психології» як галузі наукових знань в сфері права. Методологічний зміст наукового пізнання інституту спеціальних психологічних знань опосередковується їх визначеними межами в чинному законодавстві, а тому сприймається лише через призму системного (комплексного) підходу акумульованого у концептуальних положеннях дисертаційних, монографічних досліджень вчених-юристів та психологів, що є визначальною характеристикою вивчення методологічних засад юридичної психології як галузі наукових знань.

Методологічною основою юридичної психології є системно-структурний аналіз соціальних процесів, делінквентної поведінки, юрисдикційної діяльності у взаємозв'язку зі структурою та змістом правових норм (В. Кошинець). Виходячи з самої термінологічної конструкції («юридична» та «психологія») можна виокремити її юридичну

та психологічну сторону, що підтверджує двоєдиність інтегральної науки «юридичної психології». Відтак, «юридична психологія» як наука синтезує в собі юридичну та психологічну сторону будь-якого явища, процесу та уможливорює вживання терміну юридична (правові явища, процеси, норми, правила) та психологія (психологічні закономірності, явища, процеси), оскільки, це не суперечитиме предмету означеної науки (І. Озерський).

Вважається раціональним є диференціація форми використання спеціальних знань на процесуальні та організаційні. Процесуальні форми: висновок експерта, висновок спеціаліста-психолога, усна та письмова консультація, довідки, психологічна допомога, акти, допит експерта і спеціаліста-психолога, особиста участь спеціаліста-психолога в процесуальних діях. У свою чергу організаційними формами є: професійний психологічний відбір, фахова психологічна підготовка, адаптація правників, фахова психологічна підготовка правників, оптимізація роботи спеціаліста-психолога.

Спираючись на опрацьовані теоретико-прикладні дослідження, констатується про сенс нормативно визначити, ким саме може бути фахівець в сфері психології, який міг би бути спеціалістом і в юрисдикційному процесі. Для прикладу, визначення статусу юридичного психолога у відповідному документі про здобуту освіту може відображатися у дипломі доктора психологічних чи юридичних наук за спеціальністю: 19.00.06 – «юридична психологія» чи записом «юридичний психолог» в сертифікаті (посвідченні) курсів підвищення кваліфікації або іншої форми спеціалізованої програми підготовки означеного фахівця. Висновується, що розробка загальнотеоретичних засад юридико-психологічного забезпечення формування особистості юридичного психолога є актуальною науковою проблемою, що має бути розглянута з позицій спадкоємності наукових підходів з одночасним розвитком та оновленням понятійно-категоріального апарату і методологічного інструментарію юридико-психологічного дослідження.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Петришина Марина Олександрівна

*кандидат юридичних наук, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 0000-0002-5702-0112

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3621

Питання налагодження взаємодії і координації зусиль, як в умовах воєнного стану, так і у повоєнний період є важливими для вирішення сьогодні. Про це свідчать виклики, з якими доводиться стикатися всім рівням і органам влади, проваджувані заходи щодо їх можливого попередження та подолання, а також розроблені і прийняті нормативно-правові акти [1, 2, 3], пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, визначення пріоритетних напрямків повоєнного відновлення, забезпечення їх фінансування, подальша цифровізація сфери освіти і науки, впровадження нових інструментів та технологій електронного урядування, поглиблення е-демократії, удосконалення системи надання публічних послуг органами державної влади та місцевого самоврядування тощо. Йдеться як про підтримку з боку інших держав, організацій, асоціацій, так і про власні ініціативи і зусилля.

Сьогодні, не зважаючи на вкрай важкі обставини, на місцевому рівні не лише тримають постійну оборону, забезпечують життєво важливі потреби членів громад, а й продовжують втілювати політику дієвого та ефективного місцевого самоврядування, цифровізації, удосконалення надання публічних послуг.

Передумови використання таких можливостей було закладено чинними й такими, що вже втратили свою чинність (зокрема, через систематичний перегляд законодавства у цій сфері) нормативно-

правовими та іншими актами, що розроблялися і приймалися на всіх рівнях системи публічної влади в державі.

Науково-обґрунтованою системою цілей, пріоритетів, напрямків, завдань і конкретних заходів щодо створення ефективного механізму муніципально-правового регулювання, спрямованого на розбудову і модернізацію місцевого самоврядування є муніципально-правова політика. За наявних умов муніципально-правова політика є особливо важливою формою політики, адже передбачає стратегію і тактику, логічну впорядкованість дій, системність, передбачуваність, прогнозованість, стійкість у досягненні цілей сталого розвитку тощо. Йдеться про узгоджену діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, інституцій громадянського суспільства, територіальних колективів і окремих громадян, що здійснюється зі спільною метою в порядку, передбаченому чинним законодавством, та орієнтує суспільство на оптимізацію муніципально-правового регулювання [Див.: 4]. Так, сьогодні це обов'язково передбачає ревізію чинного законодавства, оновлення наявних інструментів, удосконалення та впровадження нових механізмів тощо.

Муніципально-правова політика є тим основним інструментом впливу на систему суспільних відносин, що складається у сфері місцевого самоврядування в умовах демократичної, правової, соціальної держави. Крім того, муніципально-правова політика не існує відірвано від інших форм і видів державно-правової політики, а, навпаки, передбачає їх взаємозв'язок і взаємозумовленість.

Особливістю муніципально-правової політики, з одного боку, є її наближеність до місцевих жителів, їх повсякденних потреб та інтересів. З другого боку, вона має комплексний характер, оскільки такими є питання місцевого значення. Адже передбачають існування і функціонування раціональної, упорядкованої та ефективної інфраструктури, ефективного розподілу публічно-владних повноважень з урахуванням наявних ресурсів і потенційних можливостей тощо.

Основним завданням муніципально-правової політики є розробка юридичних алгоритмів вирішення проблем, з якими стикаються громади та обрані ними органи влади, способів розв'язання суперечностей і виходу з кризових ситуацій, вироблення механізмів, що мають на меті не стільки

їх усунення, скільки попередження. Розуміння і врахування означених вище та інших специфічних рис такої політики повинно спонукати її розробників і виконавців бути раціональними і послідовними при обранні її напрямів та визначенні цілей, а також дотримуватися конституційно-правових принципів і засад, міжнародних зобов'язань держави, бути орієнтованими на пріоритет прав людини та забезпечення спроможності територіальних громад.

З точки зору практики муніципальна політика у сучасному її розумінні – це політика, що проводиться спільно органами державної влади, органами місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства за участю членів територіальних громад з метою розвитку місцевого самоврядування.

Провідним суб'єктом формування муніципальної політики в Україні залишається держава, що є цілком зрозумілим з огляду на суверенність державної влади. При цьому, з урахуванням міжнародних стандартів і принципів, кращих практик, а також керуючись здоровим глуздом, можна стверджувати, що суб'єкти місцевого самоврядування є її основними акторами [Див.: 5]. Адже саме ці суб'єкти визначають потреби, ідеї, цілі громади (формулюють, артикулюють), відають наявними ресурсами, інструментами та потенційними можливостями, здатні провести відповідні розрахунки, прогнозувати наслідки.

Сьогодні Україна переживає гуманітарну катастрофу, щоденно зазнає людських втрат та руйнувань інфраструктури (подекуди тотальних). Проте навіть в умовах воєнного стану продовжуємо відстоювати ідеали верховенства права і демократії, людяності, ведемо кропітку роботу, що спрямована як на перегляд і оновлення чинної системи законодавства, так і на подальший розвиток системи публічної влади. У цей же час в Україні, і коаліції держав, що її підтримують, розробляються та обговорюються стратегії, плани та програми повоєнного відновлення [Див. напр.: 6]. Окремі громади вирішують ці питання з власної ініціативи та за підтримки благодійних фондів, інших організацій вже сьогодні. Вважаємо, що злагоджена взаємодія означених вище суб'єктів здатна подолати виклики воєнного часу і вивести Україну на нову траєкторію свого розвитку.

Література:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2012 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-IX#Text>
3. План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні: Розпорядження КМУ від 24 лютого 2022 р. № 181-р. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>
4. Серьогіна С. Г., Бодрова І. І., Петришина М. О. Муніципально-правова політика як пріоритетний напрямок правової політики в умовах реформування територіальної організації влади та європейської інтеграції України. Вісник Національної академії правових наук України. 2021, № 3. С. 129 – 143.
5. Петришина М. О. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері створення належних організаційних та правових передумов розвитку дослідницьких структур в Україні: Правове забезпечення науково-дослідницької інфраструктури в Україні (теоретико-правовий аспект): кол. монографія / за ред. А. М. Любич та І. В. Огієнко. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 176 с., С. 69-107.
6. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Плотнікова К.О.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри

державно-правових дисциплін юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ORCID: 0000-0001-6975-7659

Закриницька В.О.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри

державно-правових дисциплін юридичного факультету

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

ORCID: 0000-0003-4238-8464

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3626

Цифрові технології на сьогоднішній час досягнули майже усі сфери життя суспільства. Сьогодні конкурентоспроможність підприємства, установи, організації, органу державної влади та всієї держави безпосередньо залежить від ефективності його використання та активності його реалізації. Використання інформаційних технологій дає вагомі переваги: насамперед, для людини, оскільки вона дає змогу швидше отримувати державні послуги, а також загальну інформацію про зовнішнє оточення; по-друге, для компаній, оскільки ці технології дають змогу підвищити продуктивність їхнього виробництва, а також покращити якість продукції, що випускається; по-третє, для держав та їх урядів, оскільки цифрові технології сприяють підвищенню якості надання державних послуг та прискорення загальних процесів розвитку всіх державних інститутів.

Саме тому інформаційні процеси в сучасному суспільстві підштовхують центральні органи виконавчої влади до оновлення власної діяльності. Суспільний запит на цифровізацію, відкриття національних електронних ресурсів та впровадження електронних сервісів є ключовими імпульсами реформування цифрової політики держави. Одним з досить важливих кроків цифровізації суспільства і держави стало створення у 2019 році Міністерства цифрової трансформації України. І тому

визначення адміністративно-правових засад діяльності Міністерства цифрової трансформації України вимагає аналізу нормативно-правових актів та дослідження практичної діяльності зазначеного органу виконавчої влади.

Розвиток електронного урядування та поступовий перехід до інформаційного суспільства в будь-якій країні вимагає переосмислення, розробки нових механізмів регулювання відносин між громадянами, їх об'єднаннями та державою. Інтенсивними темпами здійснюється впровадження інформаційних технологій у діяльність органів державної влади.

Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифри) є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу; у сфері надання електронних та адміністративних послуг; у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; у сфері розвитку ІТ-індустрії [2].

Аналіз нормативно-правових актів, що визначають адміністративно-правовий статус Міністерства цифрової трансформації України, дає підстави систематизувати його за трьома складовими: цілями, завданнями та компетенцією.

Отже, визначення мети, завдань і повноважень Міністерства цифрової трансформації України є основою характеристики його діяльності та статусу в системі органів виконавчої влади. Якість та ефективність виконання функцій міністерства безпосередньо пов'язана з чітким нормативно-правовим визначенням цілей, завдань і повноважень як основного елемента адміністративно-правового статуту органу державної влади.

Досліджуючи завдання Міністерства цифрової трансформації України, звернемося до чинної законодавчої бази.

У Положенні про Міністерство цифрової трансформації України завдання окреслені як формування та реалізація державної політики:

- у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства;

- у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

- у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

- у сфері надання електронних та адміністративних послуг;

- у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;

- у сфері розвитку ІТ-індустрії [2].

Оскільки сфера цифровізації стрімко розвивається, то й завдання формуються динамічно. Тому завдання має прив'язку до певних важливих сфер життя суспільства.

Маємо всі підстави стверджувати, що завдання Міністерства цифрової трансформації України формально визначені та спрямовані на довгострокову реалізацію в рамках діяльності Міністерства. У свою чергу, діяльнісний аспект безпосередньо пов'язаний із виконанням покладених на міністерство функцій.

У Положенні про Міністерство цифрової трансформації України чітко описує повноваження міністерства, які безпосередньо впливають із сформульованих завдань.

Таким чином, сучасна цифровізація розвивається одночасно за трьома ключовими напрямками: інформаційне суспільство; цифрові економічні відносини; електронний уряд. Зазначені виклики лягли в основу діяльності Міністерства цифрової трансформації України, яке є центральним засвідчувальним органом у сфері електронних довірчих послуг. Також до компетенції Міністерства належить розвиток широкосмугового доступу до інтернету, телекомунікаційних мереж та ІТ-індустрії. Проаналізувавши завдання та повноваження Мінцифри, основними серед них є адміністративні та загальнодержавні, які утворюють основний пласт його діяльності та забезпечують його сутність.

Література:

1. Лунін Д. С. Адміністративно-правовий статус Міністерства цифрової трансформації України. Юридична наука. 2020. № 2 (104). С. 225-236
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Сіваш Олена Михайлівна

*кандидат юридичних наук, Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ORCID: 0000-0001-6892-067X

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3637

В сучасному світі міжнародні міжурядові організації (далі – ММУО) відіграють важливу роль і є одним з основних суб'єктів міжнародного права. Причому роль ММУО постійно зростає, оскільки вирішення поточних проблем і загроз у сучасному глобалізованому світі потребує об'єднання зусиль держав, що ефективніше робити в рамках ММУО. В свою чергу важливою умовою нормального функціонування будь-якої сучасної багатосторонньої організації є наявність різноманітного, незалежного і професійного персоналу – міжнародних цивільних службовців.

Історія ММУО порівняно нетривала. Перші ММУО виникли як відповідь на запит щодо нових форм співробітництва між суверенними суб'єктами, у зв'язку з науково-технічною революцією. Так виникли так звані «адміністративні союзи»: Міжнародний телеграфний союз (1865 р.), Міжнародна метеорологічна організація (1873 р.), Всесвітній поштовий союз (1874 р.). Тож концепція міжнародної цивільної служби почала формуватися паралельно з появою універсальних міжнародних організацій. Елементи міжнародної цивільної служби вперше з'явилися у Всесвітньому поштовому союзі. Однак ці перші організації мали невеликі технічні секретаріати, а отже їх національний склад не мав суттєвого значення.

Перша професійна міжнародна цивільна служба була створена через чотири з половиною десятиліття із заснуванням Ліги Націй і Міжнародної організації праці (МОП). Саме зі створенням Ліги Націй після Першої світової почався інституційний період в історії міжнародного права – права міжнародного співробітництва та інституційного управління. Цій організації, на відміну від адміністративних союзів були доручені політичні завдання, а отже склад і характер секретаріату отримували важливе значення для держав-членів.

Спадщина Ліги Націй за її нетривале існування є досить неоднозначною, перед усім через невиконання її основної мети – покласти край лиху війни. Однак з точки зору внеску Ліги в проект міжнародної організації, потрібно зауважити, що він насправді був значним. Саме створення Секретаріату Ліги Націй стало початковою віхою в розвитку сучасної міжнародної цивільної служби.

Важливо зауважити, що установчий документ Лізі Націй (1919 р.) доволі лаконічно і найменш чітко регламентував адміністративну службу цієї універсальної організації, при тому що Секретаріат був єдиним постійним органом Ліги. Саме йому доручалося готувати порядок денний Асамблеї та Ради; виконання та моніторинг рішень, що приймали ці два органи; звітування про діяльність Ліги. Ст. 6 Статуту Ліги Націй не регулювала ані форму, ані функції такої служби, а лише зазначала наступне: «Постійний Секретаріат засновується в місті перебування Ліги. Він включає в себе Генерального, а також необхідних секретарів і необхідний персонал» [1]. Тож проблема встановлення основних положень лягла на першого Генерального секретаря Ліги Націй Еріка Драммонда. Разом з тим досить загальне регламентування в Статуті дало можливість останньому реалізувати амбітні ідеї щодо функціонування секретаріату.

Визначалися дві протилежні позиції щодо формування секретаріату. Згідно з першою, секретаріат мав складатися з національних делегацій держав-членів, робота яких фінансувалися власним урядом, тож такі делегації були б підзвітні останньому. На генерального секретаря, в такому варіанті, покладалися лише функції по координації діяльності національних делегацій в рамках секретаріату і централізація адміністративних функцій. Протилежна ідея полягала в тому, що

Секретаріат має функціонувати як міжнародна цивільна служба, коли представники різних держав об'єднуються для підготовки і надання державам-членам Ліги Націй об'єктивних і узагальнених пропозицій. Тож генеральний секретар має бути центром координації роботи секретаріату, службовці якого підзвітні йому, а не урядам держав їхнього громадянства. Фінансування їх роботи відповідно здійснюватиметься з фонду Ліги Націй.

Е. Драммонд реалізував другий підхід і Генеральний секретар Ліги Націй став новим безпрецедентним інститутом в історії світу. Створення міжнародної адміністрації, співробітники якої діяли за вказівками Генерального секретаря від імені Організації було великим досягненням. Крім того під час перебування Драммонда на посаді відбувався поступовий зсув, коли вищі чини Секретаріату все частіше розглядалися як такі, що відходять від національної лояльності і стають активними прибічниками політики Ліги. Пізніше, перший Генеральний секретар ООН високо оцінив таке рішення і його реалізацію, зазначаючи, що «рішення про створення першого дійсно міжнародного секретаріату було рішенням надзвичайної важливості – однозначно одним з важливих політичних досягнень ХХ сторіччя» [2].

Отже в рамках Ліги Націй було створено першу професійну міжнародну цивільну службу, що базувалась на ідеї інтернаціональності, незалежності та лояльності [3].

Література:

1. League of Nations, Covenant of the League of Nations, 28 April 1919 URL: <https://www.refworld.org/docid/3dd8b9854.html>
2. Howard-Ellis C. The Origin, Structure and Working of the League of Nations. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1929. (Reprint 2003 by The Lawbook Exchange)
3. Karen Gram-Skjoldager. From the League of Nations to the United Nations: Milestones for the International Civil Service. P. 3 URL: <https://www.daghammarskjold.se/publication/milestones-ics/>

МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ

Хабарова Тетяна Володимирівна

*кандидат юридичних наук, Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна, м. Харків*

ORCID: 0000-0001-8830-4508

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3632

Корупція – постійний супутник влади, що пронизує усі сфери суспільства, деформує його. У зв'язку з чим, зниження рівня корупції в країні має визнаватися однією з найважливіших задач, а антикорупційна діяльність постійною, пріоритетною функцією держави. В державі має діяти чітко визначений механізм запобігання корупції.

Аналізуючи механізм запобігання корупції важливо відзначити, що зазначене питання давно досліджується вітчизняними науковцями. Зокрема, істотна увага механізму запобігання корупції приділена у працях З. С. Гладуна, М. І. Мельника, І. В. Корулі, С. С. Серьогіна, разом з тим, можемо констатувати, що переважна більшість ґрунтовних досліджень з означеного питання були оприлюднені до прийняття «нового» антикорупційного законодавства, що в цілому зумовлює потребу в подальшому опрацюванні тематики.

Тож, говорячи про механізм запобігання корупції не можна не зупинитися на визначенні цієї правової категорії. Зауважимо, що в науковій літературі існує достатньо велика кількість визначень, проте пропонуємо зупинитися на наступних. Так, зокрема, згідно із визначенням, сформульованим С. А. Задорожним, механізм запобігання корупції варто розглядати як систему цілеспрямованих дій, що направлені на гарантування конституційних прав та свобод людини, укріплення демократичних цінностей, забезпечення взаємного впливу органів публічної влади, зокрема, правоохоронних, інститутів громадянського суспільства й громадян в антикорупційній сфері, що, в першу чергу, характеризується партнерством, відкритістю, прозорістю їх взаємодії та взаємною відповідальністю [3, с. 6]. В цьому випадку також доречно відзначити, що безпосередньо категорію «запобігання корупції» слід сприймати як збірну, що поєднує діяльність органів публічної влади, спрямовану на попередження, виявлення та припинення корупційних

проявів, притягнення до відповідальності винних осіб, а також формування негативного ставлення громадян до корупції [4, с. 81]. Саме тому, деякі науковці, механізм запобігання корупції визначають як систему дій, спрямовану на виявлення, припинення, обмеження поширення й запобігання вчиненню корупційних діянь [6, с. 7]. Узагальнюючи наведені визначення можемо також відзначити, що на нашу думку, механізм запобігання корупції можна розглядати як систему правових засобів, що застосовуються органами публічної влади з метою зниження рівня корупції.

Також, розмірковуючи над змістом механізму запобігання корупції, маємо відзначити, що, наприклад, на думку З. С. Гладуна механізм боротьби з корупцією ґрунтується на нормах права, якими визначаються заборона щодо вчинення корупційних діянь; заходи юридичної відповідальності; повноваження й перелік суб'єктів, уповноважених протидіяти корупції [2, с. 5]. М. І. Мельник розглядаючи механізм запобігання корупції, виокремлює такі його складові: ідеологія та стратегія антикорупційних заходів; мета й завдання антикорупційної політики, об'єкти та суб'єкти запобігання корупції, принципи та заходи запобігання корупції [5, с. 235-258]. О. В. Белік до елементів механізму запобігання корупції також пропонує віднесені такі заходи як контроль, нагляд, а також відповідальність за вчинення корупційних діянь [1, с. 190].

Таким чином, узагальнюючи зазначене вище, відзначимо, що механізм запобігання корупції є системою засобів, способів, форм діяльності, за допомогою яких досягається мета антикорупційної політики країни; дія механізму запобігання корупції спрямована на упорядкування суспільних відносин, що формуються у процесі провадження антикорупційних заходів; механізм запобігання корупції складається з таких елементів як: норми антикорупційного законодавства, органи публічної влади, в особі суб'єктів запобігання корупції, заходи запобігання корупції, принципи та методи реалізації антикорупційних заходів.

Література:

1. Белік В. О. Поняття та структура механізму адміністративно-правової протидії корупції прокуратурою України // Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 188-192.

2. Гладун З. С. Сучасні проблеми адміністративного права України і шляхи їх вирішення // Проблемна лекція для магістрантів і студентів Юридичного інституту Тернопільської академії народного господарства. Тернопіль, 2000. 48 с.
3. Задорожний С. А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
4. Маслова Я. І. Механізм запобігання корупції: поняття та структура // Правова позиція, 2022. № 1 (34), С. 82-85.
5. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Київ, 2004. 400 с.
6. Серьогін С. С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. Публічне управління : теорія та практика : зб. наук. пр. Асоціації докторів державного управління. Х. : Вид-во АДНДУ, 2010. № 1. С. 134-140.
7. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ У РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Холод Юрій Анатолійович
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
факультету № 6 Харківського національного
університету внутрішніх справ
ORCID: 0009-0004-3100-0406

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3631

Права людини визнаються універсальною формою взаємовідносин між людиною, суспільством і сучасною державою. Саме з допомогою прав людини визначаються межі соціальних можливостей людини та встановлюється інституціональний і соціально-правовий механізм їх

реалізації [1, с. 67; 2, с. 34]. Вони виступають саме тим фундаментальним надбанням людства, важливим елементом у процесі становлення й соціалізації кожного індивіда, адже дозволяють йому задовольняти свої потреби та реалізовувати власний потенціал у різних сферах суспільного життя. Ступінь їх гарантування визначає ступінь демократичного розвитку будь-якого суспільства. Особливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина посідають конституційні права і свободи, які разом із відповідними обов'язками встановлено в основному законі кожної держави [3, с. 381; 4, с. 71].

У конституціях, як правило, зосереджено загальновизнані та найбільш важливі громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні, культурні та інші права і свободи. У такий спосіб конституцієдавець визначає правовий статус людини і громадянина та регламентує діяльність усіх суб'єктів права. В українському законодавстві на конституційному рівні закріплено комплекс прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, реалізація яких забезпечує функціонування держави на демократичних, соціальних та правових засадах [4, с. 71].

У механізмі захисту права особи на охорону життя і здоров'я важлива роль відведена Конституційному Суду України. Останній наділяється рядом повноважень, необхідних для здійснення конституційного контролю за дотриманням прав особи, а також вжиття інших заходів забезпечення захисту таких прав [5, с. 36]. Конституційне забезпечення невід'ємного права на життя кожної людини, як і всіх інших прав і свобод людини і громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи іншими нормативними актами. Відповідно до положення частини першої статті 64 Конституції України «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України».

Конституція України не містить будь-яких положень про можливість застосування смертної кари як винятку з положення частини першої статті 27 Конституції України про невід'ємне право на життя кожної людини. Таким чином, смертну кару як вид покарання, передбачений у відповідних положеннях Кримінального кодексу України, не можна вважати винятком з невід'ємного права на життя кожної людини, закріпленого у Конституції України. Положення Кримінального кодексу України щодо застосування

смертної кари як виду покарання повинні розглядатись як не передбачені Конституцією України обмеження невід'ємного права на життя кожної людини і мають бути визнані такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними) [6].

Ключовим у визнанні права людини на життя за Конституцією України є положення, згідно з яким це право є невід'ємним (частина перша статті 27), невідчужуваним та непорушним (стаття 21). Право на життя належить людині від народження і захищається державою.

Конституція України проголошує, що конституційні права і свободи, зокрема право людини на життя, гарантуються і не можуть бути скасовані (частина друга статті 22), що забороняється внесення будь-яких змін до Конституції України, якщо вони передбачають скасування прав і свобод людини і громадянина (частина перша статті 157). Не допускається також звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, в тому числі невід'ємного права людини на життя, в разі прийняття нових або внесення змін до чинних законів (частина третя статті 22).

Отже, за своїм змістом положення частини другої статті 22 Конституції України передбачають, з одного боку, обов'язок держави гарантувати конституційні права і свободи, насамперед право людини на життя, а з другого – утримуватись від прийняття будь-яких актів, які призводили б до скасування конституційних прав і свобод, а отже – і права людини на життя. Виходячи з положень частини другої статті 8 Конституції України, норма частини другої її статті 22 має враховуватись при прийнятті законів та інших нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання відповідних суспільних відносин. Позбавлення людини життя державою внаслідок застосування смертної кари як виду покарання, навіть у межах положень, визначених законом, є скасуванням невід'ємного права людини на життя, що не відповідає Конституції України.

Конституційне забезпечення невід'ємного права на життя кожної людини, як і всіх інших прав і свобод людини і громадянина в Україні, базується на засаді: винятки стосовно прав і свобод людини і громадянина встановлюються самою Конституцією України, а не законами чи

іншими нормативними актами. Відповідно до положення частини першої статті 64 Конституції України «конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України».

Конституція України не містить будь-яких положень про можливість застосування смертної кари як винятку з положення частини першої статті 27 Конституції України про невід'ємне право на життя кожної людини. Таким чином, смертну кару як вид покарання, передбачений у відповідних положеннях Кримінального кодексу України, не можна вважати винятком з невід'ємного права на життя кожної людини, закріпленого у Конституції України. Положення Кримінального кодексу України щодо застосування смертної кари як виду покарання повинні розглядатись як не передбачені Конституцією України обмеження невід'ємного права на життя кожної людини і мають бути визнані такими, що не відповідають Конституції України (неконституційними).

Наведене дає підстави для висновку, що невід'ємне право кожної людини на життя нерозривно поєднано з її правом на людську гідність. Як основні права людини вони зумовлюють можливість реалізації всіх інших прав і свобод людини і громадянина і не можуть бути ні обмежені, ні скасовані [7].

Таким чином, ми можемо стверджувати, що правові позиції Конституційного Суду України сприяють найбільш повному розумінню, реалізації та захисту прав людини, зокрема, права на життя. Закріплення права людини на життя на рівні конституції, нормативно-правова база щодо функціонування національної системи охорони здоров'я – основа для впорядкування суспільних відносин. Роль практики Конституційного Суду України щодо права людини на життя полягає у тлумаченні принципових положень національного законодавства України у означеній сфері.

Література:

1. Загоруй І. С. Поняття «права людини» : теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. Вип. 2. С. 66-82.

2. Лазарєв В. В. Сучасний науковий дискурс про типологію прав людини. *Становлення громадянського суспільства в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1-2 травня 2020 р.). Дніпро : ГО «Правовий світ», 2020. С. 34-36.
3. Проць І. М. Окремі організаційно-правові механізми обмеження основних прав і свобод людини і громадянина за законодавством України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 381-384.
4. Лазарєв В. В., Малиновська Т. М. Особливості гарантування прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні. *Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану* : зб. наук. пр. (м. Харків, 26 трав. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 71-73.
5. Швець Ю. Ю. Роль Конституційного Суду в захисті права особи на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №5. С. 36-39.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 24, 58, 59, 60, 93, 190-1 Кримінального кодексу України в частині, що передбачає смертну кару як вид покарання (справа про смертну кару) від 29 грудня 1999 року № 11-рп/1999

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ПРАВОВИЙ СТАТУС СПАДКОЄМЦЯ ПРИ ВІДСУТНОСТІ ЗАПОВІТУ

Анохіна К.В.

курсант навчальної групи СР-141 2 курсу,

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

*Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
рядовий поліції*

Науковий керівник: Нагорна О.О.

старший викладач кафедри Цивільного права та процесу,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3630

Спадкоємець є суб'єктом, похідним від спадкодавця. Разом про те спадкоємець є основним учасником спадкового правовідносини, які забезпечують його динаміку у вигляді реалізації своїх суб'єктивних матеріальних прав. З огляду на те що закон передбачає придбання спадщини його прийняття, дію спадкоємця є юридичним фактом, породжуючим спадкові правовідносини.

Визначення поняття, що існують на сьогоднішній день спадкоємець над повною мірою відбивають його правовий статус. На наш погляд, обличчя набуває статусу спадкоємця не автоматично з моменту відкриття спадщини: для набуття цього статусу потрібна наявність низки юридичних фактів.

По-перше, необхідне відкриття спадщини. Спадщина відкривається зі смертю громадянина чи оголошення громадянина померлим виходячи з судового рішення. Часом відкриття спадщини є день смерті громадянина, оскільки «факт відкриття спадщини слід розглядати як юридичний стан, виникнення якого пов'язується не з моментом смерті спадкодавця, а з

днем її наступу, що виключає можливість виникнення суперечок щодо наслідування осіб, які померли одночасно у різних часових поясах» [1].

По-друге, потенційний спадкоємець повинен перебувати у родинних відносинах (або відносинах утримання) з спадкодавцем при успадкуванні за законом або особа повинна бути зазначена в заповіті як спадкоємець при успадкуванні за заповітом.

Правом на обов'язкову частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту, мають неповнолітні або непрацездатні діти спадкодавця, його непрацездатний чоловік і батьки, а також непрацездатні утриманці спадкодавця.

Відповідно до норм чинного законодавства, спадкова маса підлягає поділу між наступниками згідно із законом у таких випадках:

1. У разі відсутності заповіту у вигляді, як майна загалом, так окремих його об'єктів;

2. У разі скасування розпорядження заповідачем; якщо волевиявлення визнано недійсним або заперечено в судовому порядку.

У випадку з повнолітніми заповідачами ситуація дещо складніша, оскільки в Україні відсутній уніфікований реєстр про визнання осіб недієздатними та обмежено дієздатними. Це певною мірою ускладнює роботу осіб, на яких покладено обов'язок посвідчення заповіту.

У першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, батьки померлого, той з подружжя, який його пережив. До другої черги спадкоємців за законом законодавець відносить рідних братів та сестер спадкодавця, його бабу та діда як з боку батька, так і з боку матері. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця [2, с. 280].

Згідно ст. 1259 Цивільного кодексу України черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини. Цей договір не може порушити прав спадкоємця, який не бере у ньому участі, а також спадкоємця, який має право на обов'язкову частку у спадщині.

Потрібна дія з боку потенційного спадкоємця, так як його бездіяльність не може породити спадкових правовідносин. Як визначено

цивільним законодавством, для придбання спадщини спадкоємець має його прийняти. Прийняття спадщини здійснюється подачею по місце відкриття спадщини нотаріуса заяви про прийняття спадщини або заяви спадкоємця про видачу свідоцтва про право на спадщину. Спадкоємець визнається таким, що прийняв спадщину, якщо він вчинив дії, що свідчать про фактичне прийняття спадщини, а саме: вступив у володіння або управління спадковим майном; вжив заходів щодо збереження спадкового майна, захисту його від посягань чи домагань третіх осіб [3, с. 27].

Можна дійти висновку, що спадкоємець, приймаючи спадщину поряд з активами спадкодавця, набуває і пасиви – його борги. Під боргами спадкодавця, що переходять у порядку універсального правонаступництва, слід розуміти борги майнового характеру, крім боргів, нерозривно пов'язаних з особистістю спадкодавців зробив за власний рахунок витрати на утримання спадкового майна; сплатив за свій рахунок борги спадкодавця або отримав від третіх осіб належні спадкодавцю кошти. У разі відсутності спадкоємців 1 черговості передається власність розподіляється між представниками інших черг. При цьому до успадкування закликаються спочатку спадкоємці 2 черги, потім наступної. Наступна черга залучається у випадках, коли спадкоємців у поточній черзі немає або всі відмовилися від прийняття спадщини.

Список використаних джерел:

1. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk.html> (дата звернення: 26.03.2022).
2. Заїка Ю. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: монографія. Київ: НАВСУ, 2020. 280 с.
3. Михайлів М. О. Правова природа заповідального покладення: порівняльно-правовий аналіз. Всеукраїнська науково-практична конференція «VII Юридичні Могилянські читання» ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 26-29.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ НАУКИ В УКРАЇНІ

Бортняк Катерина Василівна

доцент кафедри публічного та приватного права

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного інституту імені В.І. Вернадського

ORCID: 0000-0002-2135-3820

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3633

Контрольно-наглядова діяльність держави в сфері науки тривалий час залишалась поза увагою наукового середовища. Ефективна реалізація цієї функції є важливою передумовою для отримання релевантної, оперативної та достовірної інформації щодо стану розвитку наукової сфери та пошуку шляхів для інтенсифікації такого розвитку. Держава повинна забезпечувати високу якість управління науковим та науково-технічним розвитком, оскільки ці сфери уявляються основною її глобальної конкурентоздатності. Саме тому реалізація контрольно-наглядової діяльності уповноважених на те органів державної влади потребує високого рівня методологічного забезпечення та теоретичного осмислення особливостей її здійснення. Для цього аналіз історично-правового розвитку контрольно-наглядової діяльності в сфері науки виконує важливу пізнавальну роль – визначає особливості реалізації такої діяльності в контексті змін зовнішнього середовища та трансформації вимог і цілей, що висуває держава до сфери науки.

Періодизацію історично-правового розвитку контрольно-наглядової діяльності в сфері науки все ж таки доцільно розпочато з етапу, який охоплює період Національних визвольних змагань 1917-1921 рр., протягом якого відбуваються зламані процеси в національній ідентифікації української нації. Новий перебіг історичних подій та тимчасові перемоги у відродженні української національної державності розпочався після Лютневої революції 1917 р. У цей період в Україні спостерігається піднесення національно-демократичного ладу та

автономії. Це дало можливість досягти певних надзвичайно важливих здобутків в науковій сфері, оскільки саме в 1917 році відбувається створення Української академії наук.

Під час Революції 1917-1921 років боротьба за національно-культурне відродження перетворилася в Україні на один із найважливіших напрямів національно-визвольного руху. Культурне, освітнє, наукове будівництво українського народу стало невід'ємною складовою державотворення. Українство взялося реалізовувати громадянські свободи: політичної діяльності, думки і слова, громадських зібрань, творчості та вибору мови навчання і спілкування. Саме тому ідея заснування академії наук в Україні знайшла потужну підтримку в національній еліті, і зокрема серед провідних державних діячів того періоду: М. С. Грушевського, В. К. Винниченка, Д. Дорошенка тощо.

Другим періодом історично-правового розвитку контрольно-наглядової діяльності в сфері науки, слід вважати період панування радянського режиму на території України, а відтак і насильницьке насаджування та домінування комуністичних ідей в науковій сфері. Цей період нами пропонується обмежити другою половиною 1980-х років, коли запроваджується так звана політика «гласності», і відбувається суттєве послаблення імперативної ролі комуністичної партії в процесах розвитку всіх сфер суспільного буття. Надаючи ж характеристику другого періоду, головне на що ми повинні звернути увагу це на контраст запровадження підходів до державного регулювання в науковій сфері, у порівнянні із подальшою періодизацією аналізованої сфери наукових пошуків. Мова йде про тотальний державний контроль за сферою науки та науковими пошуками. Держава не лише визначає напрямки наукових досліджень, але і здійснює жорсткий імперативний контроль за досягненням встановлених результатів.

Третій етап історично-правового розвитку контрольно-наглядової діяльності в сфері науки визначається нами часовими межами другої половини 1980-х років та 1991 р. Протягом цього періоду відбуваються надзвичайно важливі системні зрушення в сфері державного регулювання науки та науково-технічної діяльності. Так, зокрема, процеси розпаду радянської держави обумовлюють зменшення державного контролю за

науковою сферою, перетворення її в баласт бюджетного фінансування, суттєве скорочення (іноді навіть повна відсутність) фінансування наукових пошуків та зупинка наукових досліджень в багатьох секторах наукової сфери. Відбувається тотальний виїзд наукових кадрів за кордон, разом з їх технологічними напрацюваннями, що обумовило суттєве послаблення наукового потенціалу вже незалежної України.

Україною декларативно взято курс на перехід до інноваційноорієнтованої економіки, але у зв'язку із недостатнім створенням реальних нормативно закріплених умов такого переходу й узагалі розвитку, вона так і залишається на периферії конкурентоспроможних держав на початку 1990-х років, що на думку М. Д. Василенка стало наслідком відсутності виважених підходів до управління науковою сферою в трансформаційний період [Error! Reference source not found., с. 48-54]. На нашу думку часткове вирішення цієї проблеми, щонайменше в організаційно-правовому вимірі, було знайдено українською владою в першій редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991, який хоча і втратив свою чинність, але аналіз його положень дасть змогу визначити основні напрямки правового розвитку контрольно-наглядової діяльності в сфері науки в перший період становлення незажерної України.

Четвертим етапом ми виділяємо період 1991-2001 рр., протягом якого відбувається процес формування законодавства в сфері регулювання науки та техніки, трансформація державних підходів до регулювання цієї сфери, і головним чином – відбувається переосмислення ролі науки в розвитку економічного потенціалу та сфери забезпечення соціальних потреб суспільства, отримання нею конкурентних переваг в глобальному середовищі.

Зокрема в цей період з'являються Закони України: «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР; «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15.12.1993 № 3687-XII (чинний в редакції від 14.10.2020, на підставі Закону України № 703-IX); «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III (чинний в редакції від 05.02.2023, на підставі Закону України № 2859-IX). Останній визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки

в Україні. Власне саме цей закон, закладає підґрунтя для подальшого розвитку правового регулювання всього процесу державного управління в науковій сфері, і зокрема здійснення контрольної-наглядової функції, з поміж іншого у визначених пріоритетних секторах наукової сфери.

П'ятий етап правового розвитку контрольної-наглядової діяльності в сфері науки визначається нами в межах 2001-2015 років, коли відбувається суттєвий розвиток законодавчого забезпечення різних сфер та напрямків науково-технічної діяльності, а також формується інституційна підсистема реалізації контрольної-наглядової функції держави. Загалом, як вказує В. Г.Воронкова аналізований період розвитку державного правління у науковій сфері акцентований головним чином на створенні системи державної охорони та захисту результатів наукових досліджень інтелектуальної власності, а також інноваційної діяльності в Україні. Вчена наголошує, що саме з цього етапу розвитку починається модернізація системи інноваційної діяльності та захисту інтелектуальної власності, адже практично всі базові нормативно-правові акти вже прийнято і відбувається їх реалізація [0, с. 243-266]. Логічним наслідком цього стала поява Указу Президента України від 27.04.01 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні». Пізніше приймається Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV (чинний в редакції від 12.04.2022, на підставі Закону України № 1714-IX) та Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14.09.2006 № 143-V (чинний в редакції від 16.10.2020, на підставі Закону України № 124-IX).

Шостий етап правового розвитку контрольної-наглядової діяльності в сфері науки бере початок від 2015 року та продовжується і до сьогодні. Його початок визначається нами важливою подією, яка ознаменувала трансформаційні зрушення в сфері державного регулювання науково-технічної сфери в цілому. Мова йде про прийняття нової редакції Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII (чинний в редакції від 01.01.2023, на підставі Закону України № 2842-IX). Особливу увагу звертає на себе законодавче закріплення форм і методів державного регулювання та управління у науковій і науково-технічній діяльності, та визначення інституціональної підсистеми реалізації такого регулювання.

Таким чином, нами виділено шість етапів становлення контрольно-наглядової діяльності в сфері науки в Україні: I етап (період Національних визвольних змагань 1917-1921 рр.) – відбувається становлення української науки, створюється НАНУ; II етап (період радянського режиму 1922-друга половина 1980 рр.) – характеризується тотальним державним впливом на наукову сферу; III етап (друга половина 1980-х рр – 1991 р.) – відбуваються формування вітчизняної концепції розвитку наукової сфери, з'являються перші законодавчі акти в цій сфері; IV етап (1991-2001 рр.) – відбувається процес формування законодавства в сфері регулювання науки та техніки, трансформація державних підходів до регулювання цієї сфери, переосмислення ролі науки в розвитку економічного потенціалу та сфери забезпечення соціальних потреб суспільства; V етап (2001-2015 рр.) – характеризується деталізацією та галузевою спрямованістю розвитку законодавчого забезпечення різних сфер та напрямків науково-технічної діяльності, а також формується інституційна підсистема реалізації контрольно-наглядової функції держави; VI етап (2015 року – теперішній час) – деталізація контрольно-наглядової функції держави в сфері науки розвиток її форм, методів удосконалення інструментів.

Список використаних джерел:

1. Воронкова В. Г. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 282 с.
2. Воронкова В. Г. Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія. – Запоріжжя: ЗДІА, 2017. 282 с.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ НОТАРІУСОМ ОПІКИ НАД МАЙНОМ ОСІБ, ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН

Кияниця Ліна Володимирівна

аспірант Інституту держави і права ім. В. М. Корецького

ORCID: 0000-0001-9475-4871

Науковий керівник: Фурса Світлана Ярославівна,

доктор юридичних наук, професор,

Інститут держави і права ім. В. М. Корецького

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3640

Збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила порушення прав та законних інтересів в багатьох аспектах, чим викликала необхідність запровадження нових процедур для їх захисту.

Тому для захисту цивільних прав та інтересів осіб, постраждалих від збройного конфлікту запроваджено механізм встановлення опіки над майном таких осіб, який передбачає спрощений, позасудовий порядок врегулювання вказаного питання.

Так Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» (далі – Закон) встановлено, що права та інтереси особи, зниклої безвісти за особливих обставин, а також її майно підлягають захисту до моменту припинення її розшуку у порядку, передбаченому цим Законом, або оголошення її померлою відповідно до законодавства (стаття 5) [1].

Відповідно до статті 8 Закону з моменту внесення даних про особу, зниклу безвісти за особливих обставин, до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин над майном такої особи може бути встановлено опіку в порядку, передбаченому Цивільним кодексом України, опіка над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, здійснюється та припиняється у порядку, передбаченому Цивільним кодексом України [1].

Встановлення опіки над майном фізичної особи регулюється статтею 44 Цивільного кодексу України [2], яка розмежовує такі поняття як опіка

над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою та особи, зниклої безвісти за особливих обставин, таким чином, що встановлення опіки щодо майна особи безвісно відсутньої може бути здійснене нотаріусом лише у випадку визнання її такою на підставі рішення суду, натомість щодо майна особи, зниклої безвісти за особливих обставин опіка може бути встановлена нотаріусом до ухвалення судом рішення про визнання її безвісно відсутньою.

Порядок встановлення опіки над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин передбачає, що до встановлення опіки над майном здійснюється його опис, встановлення визначених обставин, складення акту опису майна, і видачі свідоцтва опікуна над майном. Вказаний порядок передбачений Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України у Главі 9-1 «Опис майна фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою або зникла безвісти за особливих обставин, та встановлення над ним опіки», який, зокрема, передбачає, що опис майна фізичної особи, зниклої безвісти за особливих обставин, та встановлення над ним опіки, здійснюється нотаріусом за останнім місцем проживання такої особи або за місцезнаходженням нерухомого майна чи основної його частини, а за відсутності нерухомого майна - за місцезнаходженням основної частини рухомого майна, опис майна проводиться за участю не менше ніж двох свідків, якими можуть бути особи з повною цивільною дієздатністю, за результатами опису майна складається акт опису, нотаріус призначає опікуном над майном особи, яка визнана безвісно відсутньою або зникла безвісти за особливих обставин, фізичну особу з повною цивільною дієздатністю (за письмовою згодою), зокрема з числа близьких родичів або членів сім'ї відповідної особи, або орган опіки та піклування, про призначення опікуна над майном особи, яка визнана безвісно відсутньою або зникла безвісти за особливих обставин, нотаріус видає свідоцтво [3].

Однак, як зазначає Парасюк В.М. «процедура вжиття заходів над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, може ускладнюватися тим, що форма № 18-1 додатку 25 до Правил ведення нотаріального діловодства не відповідає підставам набуття цього статусу відповідно до Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» [4, с. 94], оскільки Правила ведення нотаріального діловодства не передбачають форми свідоцтва опікуна над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин, натомість є форма

свідоцтва опікуна над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою за рішенням суду. Якщо звернутися до змісту зазначеної форми, то нею передбачено лише визначення певної особи, яка буде опікуном над майном, при цьому якщо виходити зі змісту статті 44 Цивільного кодексу України, то опікун над майном фізичної особи, яка визнана безвісно відсутньою, або особи, зниклої безвісти за особливих обставин, приймає виконання цивільних обов'язків на її користь, погашає за рахунок її майна борги, управляє цим майном в її інтересах. Отже було б доцільно доповнити зазначену форму повноваженнями, якими наділяється опікун.

Водночас вбачається, що законодавство містить багато прогалин в регулюванні вказаних відносин. Законом України «Про нотаріат» не врегульоване питання встановлення опіки над майном осіб, зниклих безвісти, при цьому передбачено близьке за своєю правовою природою вжиття заходів до охорони спадкового майна. Також Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» жодним чином не визначає статус майна особи, зниклої безвісти, що в свою чергу може спричиняти негативні наслідки, оскільки опіка над нерухомим майном передбачає, зокрема, його збереження від неправомірних дій. Тому вбачається необхідність внесення змін до законодавства, які передбачали б внесення до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно інформації про встановлення опіки над майном фізичної особи.

Також статтею 8 Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначено, що набуття правового статусу особи, зниклої безвісти за особливих обставин, не зменшує обсяг цивільної правоздатності такої особи [1]. При цьому законодавством не передбачено внесення інформації щодо опіки над майном до будь-яких інформаційних систем. Внаслідок чого може виникнути ситуація, що при з'явленні особи вона не буде знати, що над її майном встановлювалася опіка і яким саме нотаріусом вона була встановлена.

Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України передбачено, що опіка припиняється нотаріусом на підставі письмової заяви особи, щодо майна якої було встановлено опіку, її спадкоємців, опікуна або інших заінтересованих осіб, нотаріус виносить постанову про припинення опіки [3]. Чим розширено коло вчинюваних нотаріусом дій.

Підсумовуючи можна дійти до висновків, що механізм встановлення опіки над майном осіб, зниклих безвісти за особливих обставин впроваджено для сприяння захисту прав та інтересів таких осіб чи їх спадкоємців, він носить спрощений характер, оскільки не потребує судового регулювання. При цьому варто зазначити, що було б доцільно запровадити фіксацію встановлення опіки над майном в інформаційних системах для можливості як самої особи, над майном якої встановлено опіку, так і інших заінтересованих осіб дізнатися про факт наявності такої опіки, яким нотаріусом вона встановлена та хто є опікуном, а також для уникнення ситуацій одночасного вчинення дій, що мають юридичне значення самою особою і опікуном. Так само доцільно було б вносити до інформаційних систем інформацію про опіку над нерухомим майном, для підвищення захисту такого майна від можливих неправомірних дій. Як уже сказано вище є необхідність затвердження форми свідоцтва опікуна над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин з визначенням в ній повноважень, якими наділяється опікун, передбачених законодавством.

Не зважаючи на наявність певних прогалин в законодавстві, тим не менше можна констатувати, що таким чином розширено повноваження нотаріуса у регулюванні цивільних правовідносин, що здійснюються в позасудовому порядку.

Література:

1. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Закон від 12.07.2018 № 2505-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>.
4. Парасюк В.М. Встановлення опіки над майном особи, зниклої безвісти за особливих обставин: теоретичні та практичні аспекти. Аналітично-порівняльне правознавство, 2022, № 2. С. 91-95. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261674/258092>

ПРОЦЕСУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ «ЦІНА ПОЗОВУ» ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ПЕРЕДУМОВА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ МАЙНОВОГО ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВОГО СПОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Хомініч Микола Сергійович

*аспірант кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0000-0001-7306-4695*

Науковий керівник: Ясинок Микола Михайлович

*доктор юридичних наук, професор, академік,
завідувач кафедри правосуддя та філософії,
Сумського національного аграрного університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3638

Якщо поглянути на словосполучення «ціна позову» з лінгвістичної точки зору, то слово «ціна» має фінансово-економічне навантаження, оскільки воно означає вартість певного товару, послуги або того і іншого. Слово ж «позов» має процесуально-правовий характер, оскільки саме позов складається і подається особою у письмовому вигляді до суду у разі порушення, невизнання чи оспорювання її прав чи законних інтересів. Оскільки позов являє собою письмову процесуально-правову форму, структура якої передбачена Цивільним процесуальним кодексом України (ст. 175 ЦПК України), то саме у змісті такої форми і йде мова про «ціну позову». В той же, час ціна позову, по суті, визначає сукупні матеріальні претензії позивача до відповідача у всіх без винятку цивільно-майнових спорах. І це дійсно так, оскільки правове поняття «ціна позову» охоплює як процес виникнення, так і розвитку та закінчення тих чи інших цивільно-майнових відносин, які набули спірного характеру. Саме з цих підстав вони передаються заінтересованою особою до суду з тим, щоб суд мав можливість урегулювати такий земельно-майновий спір.

Правова категорія «ціни позову» виникла не сьогодні. Його основи були закладені ще в часи римського права, і було введено в позовне провадження в період абсолютизму імператорської влади. Саме в цей період формулярний процес був змінений екстраординарним процесом,

який вперше характеризувався «запровадженням мита на покриття всіх судових витрат» [1, с. 81], яке визначалося виходячи із об'ємності майнового спору.

В подальшому питання ціни позову отримало своє закріплення в Указі Петра I від 21 лютого 1697 р. «Об отмене в судебных делах очних ставок, о бытии вместо оных распросу и розыску, о свидетелях, об отводе оных, о присяге, о наказании лжесвидетелей и о пошлинных деньгах» [2, с. 7]. Саме тут визначалося, що «пошлиною» оплачуються позови, які спрямовувались до суду. При цьому, розмір такого платежу визначався в залежності від вартості спірного майна.

Поняття «ціни позову» мало своє закріплення в Цивільному процесуальному кодексі УРСР 1929 року. Так, зокрема, в ст. 45 даного Кодексу зазначалося: «Ціну позову треба визначати: 1) в позовах про гроші і про майно – стягуваною сумою або вартістю стягуваного майна, що її первісно встановлює позивач. В позовах про розірвання або продовження чинності орендного договору – сумою орендної плати за строк, що лишається до кінця чинності договору» [3, с. 31].

Про ціну позову, яка зазначається у змісті позовної заяви іде мова і в п. 6 ч. 2 ст. 137 ЦПК Української РСР 1963 року. При цьому передбачалося, якщо позовна заява не містить тих вимог, які зазначені в ст. 137 цього Кодексу чи не оплачена державним митом, суддя виносить ухвалу про залишення позову без руху (ч. 1 ст. 139 ЦПК УРСР 1963 р.) [4, с. 105]. Таким чином, законодавець визначав розмір державного мита, виходячи із ціни позову, що було логічно. Такий алгоритм взаємозалежності судового збору від ціни позову склався історично. Сьогодні питанню ціни позову присвячена ціла стаття Цивільного процесуального кодексу України. Це означає, що цьому, здавалося б на перший погляд другорядному питанню, законодавець приділяє суттєве значення. Так, якщо мова йде про земельно-майнові спори, то в диспозиції ч. 1 ст. 176 ЦПК України даної категорії справ стосуються норми пунктів 1, 4, 8 та 9, за якими ціна позову визначається:

1) у позовах про стягнення грошових коштів – сумою, яка стягується, чи оспорюваною сумою за виконавчим чи іншим документом, за яким стягнення провадиться у безспірному (безакцептному) порядку;

4) у позовах про строкові платежі і видачі – сукупністю всіх платежів або видач, але не більше ніж за три роки;

8) у позовах про розірвання договору найму (оренди) або договору найму (оренди) житла – сукупністю платежів за користування майном або житлом протягом строку, що залишається до кінця дії договору, але не більше ніж за три роки;

9) у позовах про право власності на нерухоме майно, що належить фізичним особам на праві приватної власності, – дійсною вартістю нерухомого майна, а на нерухоме майно, що належить юридичним особам, – не нижче його балансової вартості [5].

У змісті вказаної норми звертають на себе увагу положення п. 9 ч. 1 ст. 176 ЦПК України, які визначають правила обчислення судового збору для позовів, предметом яких є визнання права власності на нерухоме майно, до категорії якого відноситься і земельна ділянка. Законодавець в цьому випадку вимагає від позивача зазначати у позовній заяві дійсну вартість земельної ділянки, яка належить фізичній особі або якщо об'єктом спору є земля, зареєстрована на праві власності за юридичною особою, повинна вказуватись балансова вартість даного об'єкту.

Такий диференційований підхід до визначення ціни позову в залежності від суб'єкта – власника спірного майна на нашу думку є не зовсім виправданим з точки зору забезпечення принципу доступності до правосуддя. Зокрема, у випадку, якщо спір буде ініційовано фізичною особою стосовно земельної ділянки, незаконно захопленій (зокрема, рейдерським шляхом) певною юридичною особою, то відомості про балансову вартість об'єкта спору позивач зможе отримати лише з волевиявлення відповідача, на балансі якого і обліковується така земельна ділянка.

З іншого боку, абзацами сьомим та восьмим ч. 2 ст. 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» визначено, що проведення оцінки майна є обов'язковим у випадках переоцінки основних фондів для цілей бухгалтерського обліку та оподаткування майна згідно з законом, крім випадків визначення розміру податку при спадкуванні власності, вартість якої оподатковується за нульовою ставкою [6]. Тобто, якщо право власності на земельну ділянку юридичною особою визнано як балансовий актив, то з метою його бухгалтерського обліку та визначення балансової

вартості необхідно проводити ринкову оцінку землі і така оцінка стає обов'язковою. Тобто виходить, що експертна грошова оцінка земельної ділянки (в результаті якої визначається її дійсна (ринкова) вартість) є єдиним способом визначення балансової вартості землі, який відповідає чинному законодавству. В свою чергу будь-який інший вид оцінки (наприклад, нормативна грошова оцінка земельної ділянки) не може бути належним інструментом визначення балансової вартості земельної ділянки.

З огляду на вищевикладене, вважаємо, що для внесення юридичної визначеності у процедуру судового розгляду майнового земельно-правового спору в цивільному судочинстві України, зважаючи на особливий статус земельної ділянки як об'єкта спору, частину 1 ст. 176 ЦПК України доцільно доповнити пунктом 10 наступного змісту: «у позовах про право власності на земельну ділянку – дійсною її вартістю». Таке доповнення матиме позитивний вплив на доступ всього кола суб'єктів (фізичних та юридичних осіб) до правосуддя завдяки конкретній позиції щодо визначення ціни позову в досліджуваній категорії справ.

Разом з тим, для визначення ціни позову у справах про спричинення майнової шкоди, завданої псуванням земель сільськогосподарського призначення, при проведенні експертної грошової оцінки, базовим джерелом показників втрати цінності земельної ділянки можуть бути результати проведеного раніше бонітування ґрунтів. За статтями 1 та 5 Закону України «Про оцінку земель», бонітування ґрунтів є одним із видів оцінки земель та полягає у порівняльній оцінці якості ґрунтів за їх основними природними властивостями, що мають сталий характер і суттєво впливають на врожайність сільськогосподарських культур, вирощуваних у конкретних природно-кліматичних умовах [7]. Таким чином, технічна документація, складена за результатами бонітування ґрунтів, дасть можливість експерту прослідкувати динаміку зниження (підвищення) показників родючості земельної ділянки сільськогосподарського призначення, що в свою чергу з одного боку створить у суду, який розглядає спір, переконання у всебічному і об'єктивному проведенні експертного дослідження та встановлення дійсної майнової шкоди, завданої власнику земельної ділянки.

Отже, вимога цивільного процесуального закону щодо обов'язкового встановлення ціни позову є невід'ємною частиною процесуального механізму захисту порушених майнових прав на земельну ділянку, який спрямований на ефективне і своєчасне вирішення земельного майнового спору. В той же час, у спорах вказаної категорії, предметом яких є відшкодування спричиненої шкоди, доцільним є встановлення саме ринкової вартості земельної ділянки, яка на відміну від нормативної грошової оцінки дає змогу суду встановити обґрунтовану ціну позову та найбільш повно задовольнити порушені інтереси землевласника чи землекористувача.

Література:

1. Підопригора Д. А. Риське приватне право: підручник. Київ: Вид. «Дім «Ін Юре», 2021. 440 с.
2. Ясинок М. М., Кройтор В. А. Принципи усності, безпосередності та безперервності в цивільному судочинстві: монографія. Харків: Еспада. 2007. 145 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс УРСР. Київ, Вид-во «Держполітвидав УРСР». 1949. 176 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс Української РСР. Офіційний текст. Київ: Політвидав України, 1982. 199 с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 06.06.2023).
6. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text> (дата звернення: 27.06.2023)
7. Про оцінку земель : Закон України від 11.12.2003 р. № 1378-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-15#Text> (дата звернення: 03.07.2023)

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ «ВИМУШЕНИЙ ПРОГУЛ» ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Цюпа Станіслав

аспірант кафедри трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3629

Процес інтеграції України до складу Європейського союзу зумовив динамічний розвиток внутрішнього законодавства України, що в свою чергу забезпечило зміцнення та постійне процвітання демократії всередині країни. Однак на даний момент не всі галузі права зазнали позитивних зрушень, а тому, норми трудового законодавства містять велику кількість колізій і потребують кардинальних змін.

Вже тривалий час трудовому праву відомо такі два поняття, як «прогул» та «вимушений прогул». На перший погляд може здаватись що це майже однакові, тотожні поняття, суть яких зводиться до характеристики видів відсутності на робочому місці. Однак юридичний зміст цих понять кардинально різний, а тому існування такого інституту, як «вимушений прогул» призводить до великої кількості термінологічних плутанин всередині галузі, та взагалі є некоректним і нічим не випроданим. При аналізі цих правових інститутів необхідно звернути увагу на характерні їм ознаки.

Відповідно до Постанови Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 06.11.1992 р., прогулом визнається відсутність працівника на роботі як протягом усього робочого дня, так і більше трьох годин безперервно або сумарно протягом робочого дня без поважних причин (наприклад, у зв'язку з поміщенням до медвितверезника, самовільне використання без погодження з власником або уповноваженим ним органом днів відгулів, чергової відпустки, залишення роботи до закінчення строку трудового договору чи строку, який працівник зобов'язаний пропрацювати за призначенням після закінчення вищого чи середнього спеціального учбового закладу) [1, п.24].

Закон України «Про зайнятість населення» визначає робоче місце, як місце (приміщення), на якому працівник постійно чи тимчасово перебуває в процесі трудової діяльності і яке визначене, зокрема на підставі трудового договору (контракту) [2, ст.1].

Здійснивши аналіз запропонованих законодавцем нормативно правових актів, можна виокремити ряд ознак, котрі притаманні саме «прогулу»:

1. прогулом визнається факт відсутності працівника на ввіреному йому робочому місці;

2. акцентується увага на відсутності поважних причин незнаходження працівника на робочому місці, тобто прогул визнається як умисне та винне діяння, яке здійснено безпосередньо самим працівником.

3. прогул як результат вчинків працівника, складається з двох альтернативних явищ: а) відсутність працівника на роботі протягом усього робочого дня; б) відсутність працівника на робочому місці більше трьох годин безперервно або сумарно протягом робочого дня.

4. суб'єктом здійснення прогулу, є конкретний працівник, котрий пов'язаний трудовими відносинами із конкретною установою, підприємством чи організацією.

Здійснюючи первинний аналіз правового поняття «вимушений прогул» відразу можна помітити грубе протиріччя в конструкції цього правового поняття. Даний дисонанс зумовлений тим, що відбувається поєднання факту відсутності працівника на робочому місці без поважних причин та факту вимушеності такої дії, тобто, проти бажання самого працівника.

Інакше кажучи, правове поняття «вимушений прогул» зображує ситуацію, при якій працівника змусили вчинити прогул, в свою чергу головною ознакою якого, виступає відсутність поважних причин для невиходу працівника на роботу.

Відштовхуючись від ознак даного правового формулювання, котре містить відверте протиріччя в своїй основі, необхідно зазначити, що станом на сьогоднішній день Кодекс Законів про Працю не містить офіційного тлумачення поняття «вимушений прогул». Законодавець досі не закріпив на законодавчому рівні даний правовий інститут, однак активно здійснює його використання.

Ясність в цій ситуації вносить Постанова Верховний Суду від 16.12.2020 р., в якій колегія суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду зазначає, що системний аналіз та тлумачення положень статті 235 КЗпП України дає підстави для висновку про те, що вимушений прогул – це час, упродовж якого працівник з вини роботодавця не мав змоги виконувати трудові функції. При цьому причиною виникнення вимушеного прогулу може стати звільнення без законної підстави, що перешкоджає виконанню працівником трудової функції, обумовленої трудовим договором, неправильне формулювання причини звільнення у трудовій книжці чи затримка видачі з вини роботодавця трудової книжки, що перешкоджає працівникові реалізувати своє право на працю в іншого роботодавця [3].

Аналіз положень КЗпП України та постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 1992 року № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» дозволяє окреслити випадки, в яких може мати місце вимушений прогул, а саме у разі: незаконного звільнення працівника; незаконного переведення працівника на іншу роботу; затримки видачі трудової книжки з вини власника чи уповноваженого ним органу; затримки виконання рішення про поновлення на роботі; необґрунтованої відмови в прийнятті на роботу; несвоєчасного укладення трудового договору; унаслідок неправильного формулювання причин звільнення у трудовій книжці, що перешкоджало подальшому працевлаштуванню працівника [3].

Перелічені підстави вказують на те, що вимушеності прогулу надають протиправні дії чи бездіяльність роботодавця, унаслідок яких працівник позбавляється права і реальної можливості виконувати трудові обов'язки, а також отримувати за це заробітну плату. Тобто працівник не має змоги вийти на роботу та реалізовувати належне йому право на працю через умисні дії роботодавця.

Однак як вже зазначалось вище, прогулу притаманна ознака, котра полягає у відсутності поважних причин для пропуску робочого дня, то термін «вимушений прогул», який полягає у пропуску робочого дня з винних дій працедавця є некоректним. Вживання такого правового поняття як «вимушений прогул» суттєво ускладнює процес правозастосування, оскільки нелогічне формулювання даного правового інституту призводить до певного нерозуміння правової норми.

Порівнявши між собою правовий інститут «прогулу» та «вимушеного прогулу» можна чітко простежити, що вони не мають нічого спільного між собою. Сутність прогулу полягає у пропуску робочого дня без реально наявних поважних причин, в той же час сама природа інституту «вимушеного прогулу» вказує, що це явище має місце лише в конкретно передбачених випадках і за обставин, які від працівника мало залежать.

Наявність цього нелогічного аспекту вказує на те, що поняття яке вже довгий час використовується в трудовому законодавстві, є некоректним та переповненим протиріччями. Це в свою чергу свідчить про те, що даний термін потрібно замінити на більш влучний та більш коректний, який повною мірою зможе відображати реалії в трудовому законодавстві в європейській країні в двадцять першому столітті.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» № 9 від 06.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text> (дата звернення 28.06.2023).
2. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI. Дата оновлення: 29.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>. (дата звернення 28.06.2023).
3. Постанова Верховного Суду України від 16.12.2020 р. у справі № 761/36220/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93630874> (дата звернення 28.06.2023).

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Піддубна Аліна Валентинівна

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1,*

Харківський національний університет внутрішніх справ

ORCID: 0000-0003-1244-2263

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3622

Враховуючи значну кількість наукових досліджень процесуальних гарантій прав учасників кримінального провадження, дискусійними залишаються питання щодо зближення норм національного законодавства з законодавством зарубіжних країн в частині гарантування кожному учасникові кримінального провадження охорону, захист та реалізацію його прав, свобод і законних інтересів згідно міжнародних стандартів. Крім того, процеси конвергенції та суспільна ментальність, детермінують адаптацію національного кримінального процесуального законодавства до міжнародного.

В положеннях українського законодавства існує ряд прогалин, які частково можливо подолати використовуючи зарубіжний досвід. Зокрема, до проблемних напрямів дослідження відноситься правове регулювання процесуальних гарантій прав окремих учасників кримінального провадження. Так, в нормах кримінального процесуального законодавства ряду зарубіжних країн є окремі положення щодо надання правової допомоги свідку, а саме: під час допиту свідка (КПК Естонії, Вірменії, Грузії, Киргизстану), під час проведення слідчих дій (КПК Узбекистану, Латвії), під час проведення будь-яких процесуальних дій (КПК Литви, України, Молдови, Азербайджану, Казахстану). Крім цього, законодавство цих країн по різному регламентує правовий статус особи,

яка надає правову допомогу свідку. Так, у положеннях КПК Естонії, Молдови, Азербайджану, Узбекистану й Казахстану представнику чи адвокату присвячено окрему норму, норми КПК Литви, Латвії та Киргизстану визначають повноваження такого учасника кримінального провадження в загальних нормах, в положеннях КПК Вірменії зазначено про участь представника чи адвоката свідка в рамках регламентації порядку проведення допиту, а статті КПК Грузії та України передбачають тільки право свідка на правову допомогу, однак статус особи, яка цю допомогу надає, не зазначено [1, С. 281-284]. Тобто, порядок надання правової допомоги свідку має правову невизначеність у національному законодавстві та відсутність практики його реалізації. У зв'язку з цим, на нашу думку доречним буде створення підрозділу, органу чи організації для захисту прав, свобод і законних інтересів свідків з відповідною розробкою та впровадженням програм захисту, нагляду за дотриманням прав свідків, тощо. Крім того, пропонуємо, у випадках існування підстав побоювання щодо безпеки свідка, розробити порядок проведення слідчих (розшукових) дій за участю свідка в умовах анонімності, а також запровадити порядок створення та використання несправжніх імітаційних засобів з метою засекречування справжніх особистих даних, адрес проживання, місць роботи, тощо.

Також, виникає питання щодо реалізації права на захист, в частині забезпечення безоплатним адвокатом (захисником) тільки підозрюваного (обвинуваченого), що є нерівними умовами для інших учасників кримінального провадження та порушенням засади рівності перед законом та судом (ст. 10 КПК України). Отже, пропонуємо внести доповнення до положень кримінального процесуального законодавства в частині реалізації цього право потерпілим, цивільним позивачем та свідком, а також функціонування всієї системи безоплатної правової допомоги, як це відбувається в європейських країнах, зокрема, в Нідерландах і Швеції, де регламентовано право потерпілого на надання йому безкоштовної юридичної допомоги [2, с. 124].

Досліджуючи кримінальне процесуальне законодавство окремих країн, необхідно зауважити, що Україна зробила значний внесок у процес реформування та наближення кримінального процесуального

законодавства положень до міжнародних стандартів. Зокрема, у порівнянні з положеннями КПК України щодо строку затримання особи без ухвали слідчого судді, суду, відповідно до КПК Вірменії строк тримання під вартою без вмотивованого рішення судді складає 96 годин (ст. 129 КПК Вірменії), а ухвала суду для застосування запобіжних заходів необхідна тільки для арешту та застави (ст. 136 КПК Вірменії) [3], тощо.

Отже, поступове усунення правових розбіжностей та зближення національного законодавства з законодавством зарубіжних країн, дозволить Україні вийти на міжнародний рівень як державі, яка гарантує кожному учаснику кримінального провадження охорону, захист та реалізацію його прав, свобод і законних інтересів згідно європейських стандартів. Одночасно, необхідно зауважити, що існуючі прогалини у національному законодавстві можливо подолати завдяки використанню зарубіжного досвіду з врахуванням національної ментальності, суспільних вимог, стану економіки та політики в Україні, тощо. Втім, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню, у зв'язку з чим, пропонуємо учасникам конференції взяти участь в обговоренні піднятих питань.

Література:

1. Карпенко В.М. Зарубіжний досвід забезпечення права свідка на правову допомогу в кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1/2022. С 281-284. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/70>. http://www.lsej.org.ua/1_2022/70.pdf.
2. Ємельянов Р. О. Зарубіжний досвід регламентації кримінальної процесуальної діяльності адвоката-представника потерпілого. *Наше право*. № 3. 2020. С. 119 - 127. DOI 10.32782/LAW.2020.3.19 http://nashe-pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/119-_YEmelyanov-2.pdf
3. Кримінально-процесуальний кодекс Вірменії. Прийнятий 01.07.1998 р. <http://www.parliament.am/legislation.php?ID=1450&lang=rus&sel=show#18>

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

LEGAL REGULATION OF THE USE OF WOOD WASTE AS AN ALTERNATIVE SOURCE OF ENERGY DURING WARTIME

Maryna Mykhailivna Zaveriukha

*PhD, assistant professor of the Department of Agrarian, Land and
Environmental Law of National University "Odesa Law Academy"*

ORCID ID: 0000-0002-3111-1921

Internet address of the article on the web-site:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3635

The war in Ukraine makes significant adjustments to the work of the forest industry. Practically from the first days of the invasion, there was a huge need for wood both for the defense sector, in particular for the construction of defense fortifications, and for other needs related to the difficult energy situation in our country. One of the principles of sustainable forest management is the provision of rational, environmentally safe and resource-saving forest use, which is manifested in the reasonable use of the forest area to obtain one or more types of forest resources.

Article 6 of the Forest Code of Ukraine defines that forest resources are wood, technical, medicinal and other forest products that are used to satisfy the needs of people and production and are reproduced in the process of forming forest natural complexes. Forest resources also include the beneficial properties of forests (the ability of forests to reduce the negative consequences of natural phenomena, protect soils from erosion, prevent environmental pollution and clean it, contribute to regulating water flow, improving the health of the population and its aesthetic education, etc.), which are used to satisfy public needs [1]. As it is seen, the list of types of forest resources is not exhaustive, as are the methods of their use, but the main feature of this type of natural resource is that it is renewable, and therefore a "permanent" alternative source of energy.

However, the use of forest resources in our region is imperfect. Up to 18% is logging waste. The trends in the development of the forest industry are such that, as a result of international agreements on combating climate change, the competitiveness of wood as an energy source is expected to increase. The forests of Ukraine annually provide a significant increase in wood, the use of which as biofuel is becoming promising, and in view of the war in Ukraine, the use of wood waste as an alternative source of energy in general is becoming more and more a priority among renewable energy sources.

Wood biomass accounts for more than 17% of the energy potential of biomass. Wood biomass is wood waste generated in the process of its technological processing, starting from logging operations to the production of the final consumer product. Wood biomass includes wood waste, bark waste, tree green waste, and seed waste.

Waste can be lumpy (e.g. firewood), loose (e.g. technological chips) or soft (e.g. machine shavings, sawdust, wood waste). Some wood waste can be used without additional technological processing, and some should be processed into technological wood chips with the help of crushing machines, and then burned or used for the production of fuel briquettes.

In many countries, wood processing waste is used to obtain energy, since the thermal output of fuel obtained from wood biomass is fully consistent with traditional fuel, for example, one ton of coal can be replaced by 4.2 cubic meters of coal. m. of such waste. One of the methods of utilization of wood biomass is direct burning for the purpose of obtaining energy. The significant advantages of wood fuel are its ecological purity: wood does not contain sulfur, chlorine and other elements harmful to the atmosphere. On the other hand, unused wood biomass poses a danger to the natural environment because, when decomposed, it releases methane into the air, pollutes rivers and kills flora and fauna. When using wood biomass for energy production, additional sources of money savings arise, since wood waste is located practically at the place of its consumption and does not require costs for its transportation [2]. For example, the Koryukivska TPP in Chernihiv Oblast, a 4 MW plant

produces electricity from biomass, namely wood chips. This TPP annually releases about 25 million kWh into the power grid. of electricity, which significantly improves the energy balance of the entire region [3], which is extremely important in the conditions of the energy crisis of our country during the war.

Wood fuel itself, as an energy resource, has great potential in this direction, because this type of fuel is, firstly, renewable, secondly, economically beneficial, thirdly, when burning wood, 90% of harmless gas is formed, which does not threatens the life and health of a person as well as the surrounding natural environment as a whole, and during wartime processing of wood waste also solves the problem of providing the population with inexpensive energy carriers.

References:

1. Forest Code of Ukraine of January 21, 1994, edited on February 8, 2006. № 3852-XII. List of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2006. № 21. Art.170.
2. Wood processing. "Vinnytsia forestry" branch: website. URL: <https://vinlisgosp.com.ua/areasofactivity/pererobka-derevyny> (access date: 07/07/2023)
3. How wood waste turns into kilowatts: a report from the Koryukiv TPP: website. URL: <https://expro.com.ua/statti/yak-derevn-vdhodi-peretvoryuyutsya-v-klovati-reportaj-z-koryukvsko-tes> (access date: 07/07/2023)

Дослідження здійснене в межах виконання проекту «Альтернативна енергетика в Україні: шляхи системного законодавчого стимулювання» за фінансової підтримки Національного фонду досліджень України (Договір про виконання наукового дослідження і розробки за рахунок грантової підтримки 74/0360 від 01.05.2023)

**ПОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ: НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА
ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИХ ПОВНОВАЖЕНЬ /
TAX AUTHORITIES OF LOCAL GOVERNMENT BODIES:
REGULATORY CONSOLIDATION AND PRACTICE OF
IMPLEMENTATION OF THESE AUTHORITIES**

Сабадаш Наталія Олександрівна

аспірантка кафедри фінансового права,

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Музика-Стефанчук Оксана Анатоліївна

доктор юридичних наук, професор,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3619

У статті було проаналізовано нормативне закріплення податкових повноважень органів місцевого самоврядування, а також практики реалізації цих повноважень. В роботі наводиться ціла низка рішень із правозастосовної практики, які свідчать про складність і невирішеність питання щодо порядку реалізації органом місцевого самоврядування своїх повноважень в частині прийняття рішень про затвердження ставок місцевих податків та/або зборів або змін і опублікування цих відомостей. Зокрема, аналіз відповідних рішень Верховного Суду і нормативного матеріалу дозволив виокремити три способи оприлюднення органом місцевого самоврядування свого рішення: розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації. Водночас постає питання – якщо в засобах масової інформації, то яких саме? Загальнодержавної чи місцевої сфери розповсюдження? Аналіз правозастосовної практики не надав відповіді на ці питання. Також в якості підтвердження відсутності єдиної усталеної практики застосування щодо цього питання, варто зазначити про наявність окремої думки суддів Верховного Суду у складі 4 суддів. На наше переконання, саме рішення Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду, мало б вирішити спір, який точився навколо порядку оприлюднення рішень органів

місцевого самоврядування, що стосувалися податкових правовідносин. Водночас, в цьому рішенні не прописано оприлюднення рішень органів місцевого самоврядування, що реалізуються відповідно підпункту 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункті 12.5 статті 12, пункті 271.2 статті 271 Податкового кодексу України. Так, до прикладу, це такі ситуації як строк, протягом якого має бути оприлюднено на офіційному сайті міської ради відповідне рішення з моменту його прийняття, взаємозв'язок або взаємовиключність між такими способами оприлюднення як розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації (різних сфер розповсюдження) та інші випадки.

Ключові слова: орган місцевого самоврядування, повноваження, способи оприлюднення, затвердження ставок місцевих податків, децентралізація.

The article analyzed the regulatory consolidation of tax powers of local self-government bodies, as well as the practices of implementing these powers. The article provides a whole series of decisions from law enforcement practice, which testify to the complexity and unresolved issue of the procedure for the local self-government body to exercise its powers in terms of making decisions on approving the rates of local taxes and/or fees or changes and publishing this information. In particular, the analysis of the relevant decisions of the Supreme Court and regulatory material allowed us to distinguish three ways of publicizing the decision by the local self-government body: posting on the bulletin board, on the official website of the village council, in the mass media. At the same time, the question arises - if in mass media, then which ones? Nationwide or local distribution? Analysis of law enforcement practice did not provide answers to these questions. Also, as confirmation of the absence of a single established practice of application on this issue, it is worth noting the presence of a separate opinion of the judges of the Supreme Court in the composition of 4 judges. In our opinion, the decision of the Joint Chamber of the Administrative Court of Cassation should have resolved the dispute surrounding the procedure for publicizing the decisions of local self-government bodies related to tax relations. At the same time, this decision does not prescribe the publication of decisions of local self-government bodies, which are implemented in accordance with subsection 12.3.4 of clause 12.3 of article 12, clause 12.5 of article 12, clause 271.2 of article 271 of the Tax

Code of Ukraine. So, for example, these are such situations as the period during which the relevant decision must be published on the official website of the city council from the moment of its adoption, the relationship or mutual exclusivity between such methods of publication as posting on the bulletin board, on the official website of the village council, in the means mass information (of various spheres of distribution) and other cases. We believe that these issues can become the subject of further scientific research, as well as the conclusions provided by law enforcement practice.

Keywords: local self-government body, powers, methods of publication, approval of local tax rates, decentralization.

Постановка проблеми. Побудувати дієву податкову систему країни, окремої територіальної громади, забезпечення достатнього рівня надходжень до державного та місцевих бюджетів є вкрай складним завданням, що має вирішити кожна держава задля сталого економічного розвитку. Успішність виконання цього завдання залежить від багатьох факторів: виконання учасниками податкових правовідносин своїх прав та повноважень, злагодження роботи елементів податкової системи, рівня правової свідомості населення, а також способу закріплення повноважень та прав за кожним суб'єктом податкових відносин. На наше переконання, в більшій мірі це залежить від особливостей закріплення в державі за органами публічної влади їх податкових повноважень.

В умовах триваючої реформи децентралізації, важливого значення набуває наділення органів місцевого самоврядування необхідними повноваженнями для наповнення місцевих бюджетів. Реформа децентралізації передбачає передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері. Фінансові ресурси можуть надходити як від центральної влади, так і від платників податків, які знаходяться в межах відповідної територіальної одиниці. В сукупності ці ресурси мають бути достатніми для виконання органами місцевого самоврядування покладених на них повноважень. Адже якщо вони не будуть фінансово самодостатніми, навряд чи реформа децентралізації буде успішною. Науковці зауважують, що зростання податкових

надходжень місцевих бюджетів України з 2015 р. відбулося, перш за все, за рахунок нормативів перерозподілу між центральним та місцевими бюджетами податку на доходи фізичних осіб, екологічного податку, запровадження акцизного податку з роздрібної торгівлі паливом та зростання його ставок, розширення переліку місцевих податків та зборів, зокрема переведення земельного податку та єдиного податку до складу місцевих [1]. В іншому дослідженні було опрацьовано велику кількість статистичних даних і зроблено висновок, що проведений аналіз тенденцій зміни обсягів надходжень місцевих податків та зборів до місцевих бюджетів України дав змогу розкрити позитивні тенденції щодо розширення фінансової автономії та незалежності органів місцевого самоврядування [2, с. 52].

Окрім наведеного, актуальність обраної для дослідження тематики обумовлюється тим, що реалізація органами місцевого самоврядування податкових повноважень є вкрай важливим напрямком їх роботи в контексті проведення децентралізації влади в Україні і наділення органів місцевого самоврядування новими податковими повноваженнями. До прикладу, Законом України від 30.11.2021 р. № 1914-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» розширено обсяг повноважень органів місцевого самоврядування [3]; Законом України від 16.01.2020 р. № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» в частині змінено повноваження органів місцевого самоврядування щодо податків та зборів, виключено норму щодо застосування мінімальних ставок податків та/або зборів у разі неприйняття рішень органом місцевого самоврядування та інші зміни [4]. Активно триваючі законотворчі процеси також свідчать про затребуваність означеної тематики і необхідність проведення нових наукових пошуків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обрана для дослідження тематика знаходиться у площині такої наукової галузі як державне будівництво та самоврядування, а також фінансового та адміністративного права. З одного боку, планується дослідити специфічні повноваження органу місцевого самоврядування, а з іншого – як ці повноваження

реалізуються в фінансовій сфері. Дослідженням у фінансовій сфері займається Р. Галамай, робота якого мала на меті удосконалення теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо трансформації податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування [5]. Е. Сидорова визначила податкові повноваження органів публічної влади в Україні. Авторкою було комплексно розроблено теоретичні положення стосовно правового регулювання податкових повноважень органів публічної влади в Україні і надано науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного фінансового законодавства [6]. О. Волкова визначила роль місцевого оподаткування у формуванні місцевих бюджетів України, встановила підвищення фіскальної ефективності місцевого оподаткування на протязі перших двох років запровадження фінансової децентралізації в Україні [1]. І. Бабін та В. Вдовічен у своїй роботі розкрили правову природу податкових повноважень органів місцевого самоврядування. Обґрунтовано, що місцеві податки та збори мають свої особливості, пов'язані зі статусом органів місцевого самоврядування та їхніми повноваженнями у сфері оподаткування [7].

Незважаючи на ґрунтовність наведених досліджень, варто зауважити, що у національній науковій літературі питання реалізації органами місцевого самоврядування своїх податкових повноважень в умовах реформи місцевого самоврядування та посилення ролі територіальних громад щодо акумулювання податків і зборів до місцевих бюджетів є недостатньо дослідженим. Окремо звернемо увагу, що здебільшого проводять дослідження в економічному напрямку або в рамках такої наукової галузі як державне будівництво. Водночас, майже відсутній аналіз цього питання у правовій сфері, зокрема, у сфері фінансового права. Саме цей напрямок дослідження обрано нами за основний.

Враховуючи викладене, **метою статті** є аналіз нормативного закріплення податкових повноважень органів місцевого самоврядування, а також практики реалізації цих повноважень.

Виклад основного матеріалу. Одним зі способів наповнення місцевого бюджету є встановлення місцевих податків і зборів і їх акумулювання для потреб громади. Відповідно до ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» до виключної

компетенції сільських, селищних, міських рад відносяться наступні повноваження: встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України (п. 24); прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку (п. 28) тощо [8]. Відповідно до Податкового кодексу України сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів та податкових пільг зі сплати місцевих податків і зборів до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування встановлюваних місцевих податків та/або зборів, та про внесення змін до таких рішень (п. 3 ст. 12) [9].

Реалізація органом місцевого самоврядування своїх повноважень у податкових правовідносинах в науці та практиці отримало визначення «податкові повноваження». Не ставлячи за мету проведення окремого дослідження теоретичних питань, пропонуємо звернути увагу на практику застосування органом місцевого самоврядування своїх податкових повноважень, які закріплено в Податковому кодексі України.

Пропонуємо звернути увагу на положення Податкового кодексу України, де визначено порядок оприлюднення органом місцевого самоврядування рішень про затвердження ставок місцевих податків та/або зборів або змін [9]. Зауважимо, що ці порядки розміщені по тексту кодексу, зокрема, в підпункті 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункті 12.5 статті 12, пункті 271.2 статті 271 Податкового кодексу України.

Аналіз правозастосовної практики дозволив встановити, що застосування цитованих норм відбувається по різному. Так, у справі № 460/2565/18 Верховний Суд звертає увагу на те, що внесення змін до Податкового кодексу України, зокрема до 12.3.4 пункту 12.3 статті 12 Податкового кодексу України, цілком узгоджується зі статтею 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (захист власності), яка, серед іншого, визначає право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Відтак, внесення змін до Податкового кодексу України та механізму прийняття рішень щодо місцевих податків органами місцевого самоврядування слід вважати «законним втручанням» держави у мирне

володіння майном особи та таким, що узгоджується з практикою Європейського Суду з прав людини [10].

Таким чином, те що законодавець втрутився у мирне володіння майном особи і визначив порядок оприлюднення рішення про встановлення місцевих податків та зборів відповідним органом місцевого самоврядування, не є незаконним втручанням і відповідає зобов'язанням, які Україна взяла на себе, підписавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї. Реалізація органами місцевого самоврядування своїх податкових повноважень має на меті реалізацію їх права власності (а не права власності платника податків, що проживає у відповідній територіальній громаді). Зокрема, вчені вказують на те, що повноваження громад стосуються передусім їх права власності на податкові надходження від місцевих податків і зборів і тієї частки загальнодержавних податків, що підлягає зарахуванню в місцеві бюджети, натомість місцеві ради в межах своїх прав та обов'язків, делегованих Верховною Радою України, уповноважені вводити в дію місцеві податки і збори, конкретизувати правові механізми останніх [6, с. 12].

Водночас в іншій справі № 809/276/18 судами не встановлено факту офіційного оприлюднення рішення Пнівської сільської ради від 21.12.2017 р. № 3-21/17 «Про внесення змін в «Положення про плату за землю на території Пнівської сільської ради», зокрема, опублікування вказаного рішення в друкованих засобах масової інформації. Отже, рішення сільської ради «Про внесення змін в «Положення про плату за землю на території Пнівської сільської ради» не набрало чинності. За касаційною скаргою справу було розглянуто Верховним Судом у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, яка зазначила, що законодавство безпосередньо пов'язує набрання чинності актом нормативно-правового характеру органу місцевого самоврядування з моментом його офіційного оприлюднення. З урахуванням тієї обставини, що оспорюване рішення було розміщено на дошці оголошень та на офіційному сайті сільради, але не було опубліковане в засобах масової інформації в порядку, визначеному законодавством, суд дійшов висновку, що таке рішення є нечинним [11].

Аналогічна за обставинами справа щодо того самого органу місцевого самоврядування, Пнівської сільської ради Надвірнянського району Івано-Франківської області, також надійшла до Верховного Суду,

який прийняв рішення, що оскаржуване рішення органу місцевого самоврядування є регуляторним актом і має бути дотримана регуляторна процедура його оприлюднення. Однак, в той же час Суд визначив, що проаналізований порядок офіційного оприлюднення такого акту повністю узгоджуються з положеннями частини другої статті 19 Основного Закону України і прав позивача не порушують [12].

Незважаючи на наявність офіційно наданого тлумачення відповідних норм органом вищої судової інстанції, вбачається, що питання порядку і способів оприлюднення органом місцевого самоврядування свого рішення так і залишилося невирішеним.

За результатами розгляду справи № 0940/2301/18 колегія суддів вирішила направити справу на розгляд Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду для відступу від попередньо висловленої останньою правової позиції. Але і розгляд цього питання Об'єднаною палатою не дав відповіді на всі ключові питання. Так, підтвердженням того, що спір все ж таки не вирішено остаточно є Окрема думка суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Желтобрюх І. Л., Блажівської Н. Є., Васильєвої І. А., Гусака М. Б., зокрема, вони вказують, що у рішенні об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду «з'явилось кілька взаємовиключних висновків та залишилася невизначеною дійсна позиція палати у ключових питаннях спору». На думку суддів «Палата не врахувала наступного: визнання рішення органу місцевого самоврядування нормативно-правовим, але не регуляторним актом, автоматично поширює на нього дію частини 5 статті 59 Закону №280/97-ВР, дія якої жодного разу не зупинялася законодавцем, і яка, у сукупності з приписами статті 57 Конституції України все рівно вимагає офіційного оприлюднення такого акта у порядку, визначеному законом, а не у довільному порядку. Зазначене нівелює основний аргумент висновків ухвали, - курс на спрощення порядку оприлюднення нормативно-правового акту в межах масштабної цифровізації як мету законодавця» [13].

Детальне ознайомлення із викладеною позицією суддів, дозволяє констатувати її обґрунтованість та самостійність. Вбачаємо, що це питання потребує подальшого дослідження. Отже, на наше переконання, проблема правозастосовника полягає в тому, що законодавець визначив обов'язковість оприлюднення акту нормативно-правового характеру

органом місцевого самоврядування, але не визначив порядок і способи такого оприлюднення. Зокрема, ними можуть бути наступні: розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації. Водночас постає питання – якщо в засобах масової інформації, то яких саме? Загальнодержавної чи місцевої сфери розповсюдження? Вважаємо, що на це питання Верховний Суд відповіді не надав.

Звісно враховуючи процеси цифровізації, які відбуваються у суспільстві, найпростішим і найдоступнішим є розміщення на офіційному сайті органу місцевого самоврядування. Але в цьому випадку виникає наступне питання: яким чином веб сайт може бути визнано офіційним для відповідного органу місцевого самоврядування (або авторизованим)? Для того, щоб визнати фактично наявний у відповідача інтернет-сайт офіційним, слід встановити наявність відповідного нормативно-правового регулювання й окремо дослідити наявність у ньому нормативно закріпленого повноваження на розміщення офіційної інформації. Так, до прикладу, веб-сайт Верховної Ради України є офіційним джерелом інформації Верховної Ради України, що закріплено в Розпорядженні Голови Верховної Ради України № 21 від 31.01.2022 р. «Про деякі питання функціонування офіційного веб-сайту та інших веб-ресурсів Верховної Ради України» [14]. Таким чином, для того, щоб інформація, отримана з веб сайту була офіційною, такому веб сайту має бути надано статус офіційного відповідним рішенням органу – володільцем сайту.

В іншій справі Товариство з додатковою відповідальністю «Узинський цукровий комбінат» звернулося до суду з позовом до Узинської міської ради Білоцерківського району Київської області. В позові було наголошено на тому, що рішення відповідача від 11.07.2017 р. № 19-118/2017 є регуляторним актом, але, оскільки його не було офіційно оприлюднено в друкованих засобах масової інформації, тобто не доведено до відома населення у порядку, передбаченому законодавством, таке рішення є незаконним. Суди першої та апеляційної інстанції дійшли висновку, що оскаржуване рішення відповідача про встановлення місцевих податків та зборів підлягало офіційному оприлюдненню в друкованих засобах масової інформації, а оприлюднення відповідачем оскаржуваного рішення на офіційному сайті міської ради не відповідало вимогам закону.

В цій справі Верховний Суд у складі суддів Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду визначив наступне: аналіз цілої низки нормативно-правових актів дає підстави стверджувати, що на рішення органів місцевого самоврядування про встановлення місцевих податків та зборів не поширюється обов'язковість офіційного оприлюднення в друкованих засобах масової інформації відповідних рад, а у разі їх відсутності - у місцевих друкованих засобах масової інформації. Пунктом 4 рішення Узинської міської ради Білоцерківського району Київської області від 11.07.2017 р. «Про встановлення місцевих податків і зборів на 2018 рік» вирішено забезпечити його оприлюднення на офіційному сайті міської ради. Отже, колегія суддів дійшла висновку, що оприлюднення відповідалем на офіційному сайті міської ради оскаржуваного рішення вважається офіційним оприлюдненням та пов'язується з моментом набрання ним чинності [15].

Висновки. Наведені рішення із правозастосовної практики свідчать про складність і невирішеність питання щодо порядку реалізації органом місцевого самоврядування своїх повноважень в частині прийняття рішень про затвердження ставок місцевих податків та/або зборів або змін і опублікування цих відомостей. Зокрема, аналіз відповідних рішень Верховного Суду і нормативного матеріалу дозволив виокремити три способи такого оприлюднення: розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації. Водночас постає питання – якщо в засобах масової інформації, то яких саме? Загальнодержавної чи місцевої сфери розповсюдження? Аналіз правозастосовної практики не надав відповіді на ці питання. Також в якості підтвердження відсутності єдиної точки зору щодо цього питання, варто навести наявність Окремої думки суддів Верховного Суду у складі 4 суддів. На наше переконання, саме рішення Об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду, мало б вирішити спір, який точився навколо порядку оприлюднення рішень органів місцевого самоврядування, що стосувалися податкових правовідносин. Водночас, на наш погляд, в цьому рішенні не прописано оприлюднення рішень органів місцевого самоврядування, що реалізуються відповідно підпункту 12.3.4 пункту 12.3 статті 12, пункті 12.5 статті 12, пункті 271.2 статті 271 Податкового кодексу України. Так, до прикладу, це такі ситуації як строк, протягом якого має бути оприлюднено на офіційному сайті міської

ради відповідне рішення з моменту його прийняття, взаємозв'язок або взаємовиключність між такими способами оприлюднення як розміщення на дошці оголошень, на офіційному сайті сільради, в засобах масової інформації (різних сфер розповсюдження) та інші випадки. Вважаємо, що ці питання можуть стати предметом подальших наукових досліджень, а також висновків, які дає правозастосовна практика.

Література:

1. Волкова О. Г. Фіскальна ефективність місцевого оподаткування в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 28 (19).
2. Волохова І. С. Місцеві податки та збори в доходах місцевих бюджетів України: наслідки проведених реформ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. № 23. С. 51-54.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень: Закон України від 30.11.2021 № 1914-IX. *Голос України*. 2021. № 244.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 32. Ст. 227.
5. Галамай Р. Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування: автореф.... дис. к.е.н. Львів, 2021. 23 с.
6. Сидорова Е. О. Податкові повноваження органів публічної влади в Україні: автореф.дис....к.ю.н. Харків, 2018. 23 с.
7. Банін І., Вдовічен В. Правова природа податкових повноважень органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 151-155. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.26>
8. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
9. Податковий кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

10. Постанова Верховного Суду від 18 червня 2019 р. у справі № 460/2565/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82446918> (дата звернення 15.04.2023).
11. Постанова Верховного Суду від 04 травня 2020 року у справі № 809/276/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89045492> (дата звернення 15.04.2023).
12. Постанова Верховного Суду від 10 грудня 2021 року у справі № 0940/2301/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101897039> (дата звернення 15.04.2023).
13. Окрема думка суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Желтобрюх І. Л., Блажівської Н. Є., Васильєвої І. А., Гусака М. Б. у справі № 0940/2301/18 від 25 лютого 2021 року <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/95917916> (дата звернення 15.04.2023).
14. Розпорядженні Голови Верховної Ради України № 21 від 31.01.2022 р. «Про деякі питання функціонування офіційного веб-сайту та інших веб-ресурсів Верховної Ради України».
15. Постанова Верховного Суду у складі суддів об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду від 02 грудня 2020 року у справі № 357/14346/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93245717> (дата звернення 15.04.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Товкун Людмила Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового права,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ORCID: 0000-0002-4769-9379

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3634

Цифровий світ розвивається в останнє десятиліття швидкими темпами. Такому процесу сприяють поширення Інтернет, мобільних комунікацій, онлайн сервісів, що являються базовими інструментами формування цифрової економіки.

Вважається, що вперше термін «цифрова економіка» («діджитал-економіка», digital economy) був введений у 1995 році. Основу класичного підходу до змісту і особливостей цифрової економіки заклали канадський професор менеджменту Дон Тапскотт (D. Tapscott) та американський фахівець з інформатики Ніколас Негропonte (N. Negroponte). Саме Д. Тапскотт у доступній формі намагався пояснити підприємцям як пов'язані кардинальні зміни у світі технологій зі змінами в бізнесі. На численних прикладах він демонстрував, як пара «технології та бізнес» поступово трансформуватиметься в цифровий бізнес. Н. Негропonte стисло сформулював Концепцію цифрової економіки у метафорі «перехід від обробки атомів до обробки бітів» де зазначив, що матеріальні ресурси мають ряд недоліків, таких, як фізична вага продукції, площа для зберігання, логістичні витрати, а перевагою цифрової економіки є їх відсутність та миттєве глобальне переміщення товарів через Інтернет. Не дивлячись на значну кількість поглядів щодо визначення і характеристики цифрової економіки, саме класичний підхід до змісту і розвитку цієї категорії отримав найбільше визнання як в теорії так і на практиці. Це підтверджується тим, що його основи були закладені в положеннях і звітах Європейського парламенту, висновках країн G20, а також у стратегіях розвитку цифровізації глобального соціально-економічного суспільства.

Враховуючи значну кількість визначень цифрової економіки, спільним в них є те, що вона розглядається як будь-яка діяльність, пов'язана з інформаційними технологіями. Але тут важливо розділяти терміни: цифрова економіка і ІТ-сфера. У цифровій економіці йдеться не про розвиток ІТ-компаній, а про споживання послуг чи товарів, які надають цифрові технології, а саме: онлайн-торгівля, електронне врядування тощо.

Для успішного розвитку цифрової економіки важлива реалізація наступних складових: нормативно-правової бази, що повинна сприяти конкуренції і виходу на ринок підприємств, фірм і дозволятиме їм повною мірою використовувати цифрові технології для конкуренції та інновацій; набуття навичок, необхідних працівникам для використання можливостей цифрових технологій; наявність ефективних інститутів, що використовують інтернет для розширення прав і можливостей громадян. Такі складові активно розробляються і застосовуються в Україні.

Інституційно-правове оформлення розвитку цифрової економіки в Україні розпочалося ще у 2013р., коли Кабінет Міністрів видав Розпорядження “Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні” [1]. У 2015р. Україна приєдналася до Декларації першого засідання міністрів “Східного партнерства ЄС” з питань цифрової економіки [2], на якому цифрова економіка була визнана сферою з невикористаним потенціалом як для ЄС, так і для країн-партнерів [3].

Важливим заходом для держави, який відбувся у 2016 р., була презентація документа “Цифровий порядок денний України 2020”, який в подальшому був покладений в основу Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 рр. (далі-Концепція). Концепція визначала основну мету цифровізації, яка полягала у досягненні цифрової трансформації існуючих та створенні нових галузей економіки, а також трансформації сфер життєдіяльності у нові більш ефективні та сучасні.

Напрямки розвитку цифровізації, визначені в Концепції, отримали втілення у ряді нормативно-правових актів, серед яких: Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 № 1667-ІХ, розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року» від 17.11.2021 № 1467-р., Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року затверджена КМУ та ін.

Розглядаючи вище наведені нормативно-правові акти важливо зазначити, що поряд із терміном «цифрова економіка» використовуються такі, як «цифровізація», «інформаційне суспільство». На наш погляд, останні з них є ширшими. Так, «цифровізація» характеризує процес впровадження цифрових технологій, генерації, обробки, передавання, зберігання та візуалізації даних у різні сфери людської діяльності, а не тільки в економіку, а «інформаційне суспільство» має глобальний характер і спрямовано на формування єдиного інформаційного простору в основі якого лежить використання нових інформаційних технологій, і в першу чергу телекомунікацій. Таким чином «цифрова економіка» виступає складовою як «цифровізації» так і «інформаційного суспільства».

Відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 рр., можна виділити принципи які актуальні і зараз, на яких базується цифровізація національної економіки:

1) забезпечення кожному громадянину рівного доступу до послуг, інформації та знань, що надаються на основі інформаційнокомунікаційних та цифрових технологій (з урахуванням факту визнання ООН ще у 2011 році вільного доступу до Інтернету фундаментальним правом людини – цифровим правом);

2) спрямування цифровізації на створення переваг у різноманітних сферах повсякденного життя (економіки з її невід’ємною складовою – підприємництвом, охорони здоров’я, освіти, захисту навколишнього природного середовища і керування природними ресурсами, запобігання катастрофам, гарантування громадської безпеки тощо;

3) здійснення цифровізації через механізм економічного зростання шляхом підвищення ефективності, продуктивності та конкурентоздатності від використання цифрових технологій;

4) сприяння розвитку громадянського суспільства, зміцненню інформаційного суспільства та демократії у цілому;

5) орієнтація цифровізації на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок;

6) стандартизація як основа цифровізації, одного з головних чинників її успішної реалізації;

7) підвищення рівня довіри і безпеки до цифровізації, чому мають сприяти інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій, зміцнення та захист довіри у кіберпросторі як передумови одночасного цифрового розвитку та відповідного попередження, усунення та управління супутніми ризиками;

8) цифровізація як об’єкт фокусного та комплексного державного управління; основними завданнями держави на шляху до цифровізації країни визнається корегування вад ринкових механізмів, подолання інституційних та законодавчих бар’єрів, започаткування проєктів цифрових трансформацій національного рівня та залучення відповідних інвестицій, стимулювання розвитку цифрових інфраструктур, формування потреб у використанні цифрових технологій громадянами та розвитку відповідних цифрових компетенцій, створення відповідних стимулів

та мотивацій для підтримки цифрового підприємництва та цифрової економіки [4].

Широке впровадження цифрових технологій розглядається як одна з найбільш важливих умов підвищення конкурентоспроможності національних економік. В переважній більшості країн світу держава активно приймає у цьому участь. Так, в Україні такий процес регулюється державними програмами цільового спрямування, серед них: проект «Цифрова адженда України – 2020» та «Україна – 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою». Також, 03.03.2021 року була прийнята «Концепція розвитку цифрових компетентностей до 2025 року», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України №167 від 03.03.2021 року яка окреслила виклики стосовно розвитку цифрових компетентностей в українському суспільстві, визначила шляхи їх подолання та очікувані результати від її впровадження, заклала підґрунтя для створення національної стратегії та стратегічного плану дій щодо розвитку цифрових компетентностей у суспільстві.

Враховуючи те, що цифрова трансформація держави – це в першу чергу зручність для громадян і поступове перетворення усіх державних послуг на зручні онлайн-сервіси, наведемо деякі з них, які вже активно працюють в Україні: електронні довірчі послуги (eID), електронна демократія (e-Демократія), електронний суд та ін.

Література:

1. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розпорядження КМУ № 386 від 15 травня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80#Text>
2. First Eastern Partnership Ministerial Meeting on the Digital Economy. – European Commission, 11 June 2015. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/first-eastern-partnership-ministerial-meeting-digital-economy>.
3. Eastern Partnership Summit. – Latvian Presidency of the EU Council, 21.05.2015. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2015/05/21-22/>
4. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації / Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>

НАДЗВИЧАЙНА ЕКОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО ПОХОДЖЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Толкаченко Олена Володимирівна
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова
ORCID: 0009-0001-5237-0543

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3625

Війна супроводжує людину з давніх часів. Характер військових конфліктів змінювався під впливом розвитку суспільства від вирішення конфліктів за допомогою палок та каміння до повномасштабних бойових дій з використанням небезпечних знарядь вбивства: хімічних, ядерних, вибухових тощо. Такий розвиток військової справи й використання нових способів ведення військових конфліктів призвів до погіршення навколишнього середовища та змусив багато держав світу, у тому числі й Україну, адаптувати законодавство до сучасності з метою поліпшення екологічного стану довкілля під час війни.

Так, було прийнято низку національних нормативно-правових актів та ратифіковано декілька міжнародних договорів, таких як Конвенція про ядерну безпеку, Римський статут міжнародного кримінального суду, Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення тощо, за допомогою яких регулюються суспільні відносини, що виникають під час надзвичайної екологічної ситуації військового походження (далі НЕС ВП). Дані нормативно-правові акти дають можливість Україні самостійно чи разом з іншими країнами-учасницями запобігати НЕС ВП та, у разі виникнення таких, усувати наслідки й притягувати до відповідальності винних осіб.

Слід зазначити, що визначення терміну «надзвичайна екологічна ситуація» дається відразу у декількох національних нормативних актах: в законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» та «Про зону надзвичайної екологічної ситуації». Отже, це «надзвичайна екологічна ситуація, при якій на окремій місцевості сталися негативні

зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави» [1, ст. 65; 2, ст. 1].

Поряд з цим у законі «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» зазначено порядок оголошення певної території зоною екологічної ситуації, забезпечення її правового статусу, відповідальність та відшкодування шкоди за порушення правового режиму визначеної зони надзвичайної екологічної ситуації.

Так, у розділі 2 цього закону визначені підстави (ст. 5) та порядок (ст. 6) оголошення окремої місцевості територією надзвичайної екологічної ситуації. Підстави відповідають класифікаційним ознакам надзвичайних екологічних ситуацій та передбачають у собі перелік тих умов, які перешкоджають здійсненню конституційного права громадян України, а саме «права на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди» [3, ст. 50].

У статті 6 зазначеного закону визначений чіткий порядок дій, потрібних для оголошення надзвичайної екологічної ситуації. Це стосується і НЕС ВП. Перелік дій, які потрібно здійснити для його введення є тотожними до тих, що потрібні для оголошення надзвичайного стану взагалі. Аналогічні норми закріплені в законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» [4, ст. 5, ст. 6]. В обох випадках голова країни, Президент України, отримує пропозицію від РНБО або КМУ, видає указ та вносить його на розгляд до Верховної Ради України. Після чого указ негайно доводиться до населення країни шляхом медіа або системи оповіщення цивільної оборони.

Тут важливо зазначити, що, законодавець, окрім визначення терміну, порядку, підстав та таке інше надає досить широку класифікацію, що допомагає більш підготовлено підходити до різних ситуацій та не витрачати час на підлаштування загальних способів протидії надзвичайним екологічним ситуаціям до конкретного випадку. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України «класифікація надзвичайних ситуацій – система, згідно з якою надзвичайні ситуації поділяються на класи і підкласи залежно від характеру їх походження» [5, ст. 2, ч. 1, п. 21], тобто згідно певним класифікаційним ознакам, підставою яких є причина виникнення певних надзвичайних подій. Саме класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій деталізуються в Наказі Міністерства внутрішніх справ «Про затвердження Класифікаційних ознак

надзвичайних ситуацій». Даний наказ дає досить великий перелік характерних рис різних видів надзвичайних ситуацій: техногенного характеру – 78 кваліфікаційних ознак (далі кв. оз.); природного характеру – 51 кв. оз., соціального характеру – 25 кв. оз. [6]. Треба зазначити, що цей документ не містить класифікаційні ознаки військового характеру. І це зрозуміло, тому що національне законодавство ще не встигло відреагувати та внести зміни, у зв'язку з повномасштабним вторгненням Росії.

У свою чергу, М. М. Сакун дає таке визначення надзвичайній ситуації військового походження: «надзвичайні ситуації військового характеру – це ситуації, пов'язані з наслідками застосування зброї масового знищення або звичайних засобів ураження, внаслідок яких виникають вторинні фактори ураження населення тощо» [7, с. 64]. Слід зазначити, що вторинні фактори, які з'являються внаслідок військових дій – це руйнування атомних і гідроелектростанцій, підтоплення сховищ радіоактивних і токсичних відходів, неконтрольований виток нафтопродуктів та сильнодіючих отруйних речовин, руйнування транспортних та інженерних комунікацій тощо, які приводять до екологічних катастроф різного рівня і набувають характеру НЕС ВП. Прикладом НЕС ВП на території України є знищення окупаційними силами РФ дамби Каховської ГЕС, яка відбулася 6 червня 2023 року, адже ця ситуація цілком відповідає певним ознакам. Більш детально класифікаційні ознаки НЕС ВП будуть виділені та обґрунтовані в наступних роботах.

Також, на наш погляд, було би доцільним звернути увагу на ст. 17 закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації». В ній закріплено положення щодо міжнародного співробітництва України з іноземними державами. Воно передбачає взаємодопомогу у попередженні та ліквідації наслідків НЕС. І хоча така норма, як здійснення міжнародного співробітництва, де-юре існує та закріплена на міжнародному рівні (наприклад, в Статуті ООН [8]), де-факто вона не діє. Прикладом може слугувати вищезгадана трагедія на Каховській ГЕС, коли міжнародна спільнота не вжила ніяких істотних дій для усунення небезпеки, яка загрожувала не лише нашій країні, а і країнам Чорноморського узбережжя взагалі. Екологічні наслідки цієї трагедії будуть відчуватися ще протягом тривалого часу.

Отже, у зв'язку з сучасною ситуацією в Україні і наслідками, які нас очікують після війни, постає питання щодо відповідності нормативно-правових актів до сучасних реалій. Це стосується, перш за все, визначення поняття НЕС ВП та формулювання її класифікаційних ознак, тому що поряд з розвинутою законодавчою базою про надзвичайні екологічні ситуації, ми спостерігаємо певні прогалини в цій частині. Щодо міжнародних норм, то на сучасному етапі спостерігається їх досить формальний характер, але, на наш погляд, потрібно додати зусиль для того, щоб зробити ці норми дієвими та необхідними у сучасному світі.

Література:

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України № 1264-XII від 25.06.1991 р. URL: Про охорону навколишнього п... | від 25.06.1991 № 1264-XII (rada.gov.ua).
2. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України № 1908-III від 13.07.2000 р. URL: Про зону надзвичайної еколо... | від 13.07.2000 № 1908-III (rada.gov.ua).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: Конституція України | від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (rada.gov.ua).
4. Про правовий режим надзвичайного стану № 1550-III від 16.03.2000 р. URL: Про правовий режим надзвича... | від 16.03.2000 № 1550-III (rada.gov.ua).
5. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р. URL: Кодекс цивільного захисту Ук... | від 02.10.2012 № 5403-VI (rada.gov.ua).
6. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ Міністерства внутрішніх справ № 658 від 06.08.2018 р. URL: Про затвердження Класифікаційних... | від 06.08.2018 № 658 (rada.gov.ua).
7. Безпека життєдіяльності та основи охорони праці: Навчально-методичний комплекс для підготовки спеціалістів ступеня «бакалавр» III-IV рівнів акредитації для всіх напрямків підготовки / М. М. Сакун, І. В. Москалюк, В. Ф. Нагорнюк; за редакцією Сакуна М. М. – Одеса: Видавництво «ВМВ», 2017. – 437 с. URL: 1-Посібник БЖД та ООП.pdf (osau.edu.ua).
8. Статут ООН (повний текст). URL: <https://www.un.org/ru/about-us/un-charter/full-text>.

**Право інтелектуальної власності та його захист.
Інформаційне право. Інформаційні технології**

НЬЮССКРОЛІНГ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Бугрим Валентин

академік, доктор філософії, журналіст і письменник,

медіапсихоексперт, нейролінгвокомунікатор, м. Київ, Україна

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3639

*Всі події для Людини
резонансні стали нині!?
І свідомість так нуртують:
негативи продукують,
позитиви лиш рятують. В.Б.*

ВСТУП. Цілодобово українці й українки гортають новини в інтернет-виданнях, соціальних мережах, чатах, спільнотах та на інших ресурсах у пошуках інформації, яка їх дуже цікавить і потрібна для життєдіяльності. Передусім, – це вісті – з фронту російсько-української війни, про ракетні та шахедні прильоти, руйнування житлових будівель, інфраструктури. І повідомлення надходять до людини різні: правдиві, фейкові, маніпулятивні + пропагандистські наративи; а також – тривожні, стресові, часто й радісні новини про живих-здорових рідних, родичів, знайомих; про звиягу і хоробрість воїнів, про знищення живої сили й техніки рашистів, звільнення від окупантів рідної землі. Хоча деякі тривожні повідомлення можуть радувати: «Надходить тривожна інформація, – написав у своєму «Телеграм»-каналі визнаний терорист і притягнутий до відповідальності за злочини Міжнародним кримінальним судом (Гаага) стрелков-гіркін, – про серйозні просування ЗСУ північніше Бахмута, де українська армія розгромлює позиції пошарпаних російських підрозділів 3-го армійського корпусу зс рф. Про це ж повідомляють російські воєнні пропагандисти».(4 липня 2023 р. за: dialog.ua) [7].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. Інформація, яка надходить до людини від різних медіаджерел (включаючи й органи відчуття з інтуїцією), відкладається у її мозкові. Здатність мозку людини сприймати, зберігати, шифрувати та відтворювати інформацію для необхідного використання здійснюється завдяки п а- м'я т і! З точки зору науки, – пам'ять є набором закодованих нейронних зв'язків у мозку. Як ніби набір пазлів і впорядкована бібліотека файлів, а радше – колаж із компонентів у різних частинах мозку, який може зберігати неймовірні обсяги інформації. Науковці регулярно намагаються виміряти максимальний обсяг людської пам'яті й за останніми даними – це 2,5 петабайтів (10^{15}) [12]. Якщо поррахувати, – це всеодно, що у голові приблизно міститься аж 4000 айфонів по 256 гб кожен! *Людина від великої кількості інформації і дефіциту часу на обробку її гігантських обсягів – перевантажена і перестає інколи логічно мислити, в результаті чого настає так званий інформаційний невроз, який вже спостерігається в лікарській практиці психіатрів багатьох країн світу.* Зростання обсягів та ролі інформації, як впливового комунікаційного р е с у р с у, призвело до офіційного визнання провідними державами світу нового виду нападу: інформаційної війни (англ. information warfare), нині – складника гібридної агресії російської федерації. Мета – не знищити фізично супротивника, але, використовуючи інформацію (інформаційні операції, комунікативно-психологічні акції, інформаційно-психологічні кампанії, ПІСО) посіяти страх і паніку, розбрат; здобути і зміцнити конкурентну медійну перевагу над противником, тобто зробити його залежним щодо власної самодостатності з обізнаності.

ЩОДО ДОСЛІДЖЕНЬ і ПУБЛІКАЦІЙ. Українці та українки постійно перебувають у н ь ю с с к р о л і н г о в і! Це – п о в і д о м л е н н я – від рідних, друзів, колег; головні події на фронті, у державі, суспільстві, в зарубіжжі. *Саме тому таке явище назвемо новим терміном «newsscrolling» / «ньюз(с)скролінг» («НьюсСкролінг»), тобто постійне прокручування новин.* Як не дивно, пошук ключових слів «newsscrolling» і «ньюсскролінг» (аббревіатурно НС) у найпотужнішій системі «Google» жодних результатів не дає? *Отже, варто тепер дослідити і з'ясувати сутність нового наявного явища, оскільки ані вивчення, ані публікацій з даної проблеми не виявлено!?*

Логічно зазначити, що подібне існувало й раніше (послідовно-паралельне, з використанням різних носіїв, зокрема смартфонів, й змісту, як нині, що зумовлено для українських і зарубіжних реципієнтів в і н о ю), але не було у людей такого інтенсивно-екстенсивного характеру та наукового розгляду.

РОЗРОБКА / ВИСВІТЛЕННЯ ЗАЗНАЧЕНОЇ ПРОБЛЕМИ. На свідомість людей впливають різні реальності: Фізична; Родинна; Суспільно-соціальна; Віртуальна; Економічна; Бізнесова; Політична; Мисленнєва; Езотерична.

Ф і з и ч н а, бо люди перебувають у наявній реальності: вдома, на роботі, у транспорті, в спілкуванні тощо; у складній і важкій дійсності боротьби з ворогом у російсько-українській війні.

Р о д и н н а, бо спілкування і зв'язки в сім'ї відображаються на їхніх стосунках, уподобаннях, намірах та діях.

С у с п і л ь н о – с о ц і а л ь н а, оскільки люди не відірвано мешкають від різних інституцій, з якими взаємодіють і комунікують, входять до них, одержують зарплати, пенсії, стипендії тощо.

В і р т у а л ь н а, в якому люди перебувають паралельно, завдяки інтернету, соціальним мережам, інтернет-виданням, різним засобам масової інформації та засобам масової комунікації.

Е к о н о м і ч н а, що пояснюється зумовленістю таких зв'язків у людей, які є основою їхньої життєдіяльності й добробуту.

Б і з н е с о в а, бо певна частина людей мають мале, середнє, велике підприємство, займаються виробництвом товарів і послуг, сплачують податки, донатять на Збройні Сили України.

П о л і т и ч н а, певна частина людей перебуває у політичних партіях, яких в Україні, маючи багатопартійну систему, на 1 січня 2022 року, якщо поррахувати, офіційно зареєстровані 370-т. На виборах до Верховної Ради у 2019 році брали участь 22 політичних партій, 5 з яких стали парламентськими.

Г р о м а д с ь к а, значна кількість людей перебуває у громадських організаціях, волонтерських і благодійних фондах, творчих спілках тощо. Згідно з даними Державної служби статистики, на 1 січня 2021 року в Україні зареєстровано 160 тисяч організацій громадянського суспільства (ОГС) [6]. Окремо варто зазначити м и с л е н н є в и й і п р о г н о с т и ч н и й світи.

Адже людина постійно у роздумах, мріях, надіях, сподіваннях і мислі рояться чи блукають по її свідомості та спонукають до певних дій. Розповіді всілякого роду експертів (військових, економічних, політичних) і віщування тарологів, екстрасенсів, шаманів про розвиток складних поточних подій (наслідків підриву ЗАЕС, екоцид після підриву Каховської ГЕС, дислокацію вагнерівців у білорусі, кінець війни та інше нуртують людську свідомість, бо небезпеки спонукають шукати відповіді на злободенні запитання часу?

ЗАУВАГА: вплив зазначених реальностей може буди як позитивним, так і негативним, і це варто знати та враховувати учасникам комунікації!?

СУЧАСНА ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА є ЯК:

- Інформаційно-технічна (кібернетична), тобто спрямована на руйнування сайтів та інших технічних ресурсів офіційних органів, медіавидань, тощо.

- Інформаційно-психологічна, вплив на свідомість, подання інтепретованих фактів і наративів, різних фейків і маніпуляцій для спотворення картини дійсності.

- Інформаційно-сміслова, тобто вплив на розум і формування у людей нового сприйняття реальності згідно з визначеною метою комунікатора.

Можна погодитися з міркуванням, що: «Інформаційна війна – це найінтелектуальніший варіант військового протистояння, оскільки і суб'єкт, і об'єкт впливу тут – людський розум. І сила, і слабкість закладені в когнітивних можливостях людини. Якщо звичайна війна націлена на тіло людини, то інформаційна або сміслова – на її розум» [8, с. 7].

Прагнення нав'язати супротивнику використання таких інформаційних ресурсів, зокрема спеціально створених ворогом сотень й тисяч ботоферм, які б, у першу чергу, служили їхнім власним інтересам – кремлівсько-агресивним чи рашистським корпоративно-військовим.

*Вони – убивці, варвари, вандали –
солдати, офіцери, генерали:
такими є теперішні рашисти,
у злі – вже перевершені фашисти. В.Б.*

Згідно з дослідженнями науковців Університету Сан Дієго та Університету Південної Каліфорнії (США):

- За годину в соціальних мережах ми побачимо стільки людей, скільки не зустріли б за все життя, якби жили 100 років тому;

- За тиждень ми отримуємо стільки інформації, скільки людина середньовіччя отримувала за все життя;

- Сучасна людина споживає 34 ГБ медійного контенту на день;

- У кожної людини вдома зберігається кількість даних, еквівалентна приблизно 600 000 книг;

- Щодня кожен із нас отримує таку кількість інформації, яку б вмістили 174 друкованих видання;

- Трафік через мозок під час інтернет-серфінгу вчені оцінили в 100 Кб/с;

- А середній американець споживає «інформаційну їжу» 11,8 годин на день, перетравлюючи 100-500 слів і 34 гігабайти аудіовізуальної інформації [13]!

Априорі, що тепер, в умовах війни, українці й українки споживають значно більше інформації, аніж будь-які звичайні мешканці в різних країнах. Тим більше, що за останніми даними споживання інформації у закордонні за минулі шість років упало приблизно на чверть. Люди там уникають деяких новин, як-от війна в Україні, оскільки вони викликають депресивні почуття. Згідно з дослідженням Інституту вивчення журналістики «Reuters» Оксфордського університету, дуже або надзвичайно цікавляться новинами 48% людей у всьому світі. Для порівняння: у 2017 таких людей було 63%. Нині опитано понад 70 000 осіб на 36 ринках Європи та інших країн. Більше третини людей (36%) по всьому світу зізнаються, що іноді або часто вони активно навмисно уникають важливих тем, як-от війна в Україні, національна політика та зміна клімату, *щоб захистити своє психічне здоров'я.* “Facebook” залишається найважливішою мережею для новин, хоча за останні сім років кількість щотижневих її читачів тут упала з 42% до 28%. Це може бути пов'язано з тим, що дана мережа дистанціювалася від новин, зменшивши їхній відсоток у стрічці користувачів до 3% за березень 2023 року [15]. АЛЕ ЦЕ – НЕ ПРО УКРАЇНУ!

М е д і а стали однією з найважливіших сфер економіки / бізнесу / комунікації, а їхню роль у формуванні с в і т о г л я д у і поглядів людини

складно переоцінити. Медіа обслуговують наш вільний час, що зближує їх з індустрією розваг. Наш простір перетворився на ключовий економічний ресурс суспільства, а життєдіяльність значно формується під впливом процесів масової комунікації. Сучасна людина живе в медіа, у с м а р т ф о н і, який не випускається з рук і став незамінною мультимедійною поліфункціональною платформою!

De FACTO: Варто ще враховувати також типи сприйняття інформації органами відчуття (яких традиційно 5, а насправді більше, оскільки необхідно враховувати й інтуїцію). Тобто. В і з у а л і с т – людина, хто сприймає більшу частину інформації з допомогою очей/зору, зображально. А у д і а л – той, хто отримує основну інформацію через вуха/слух, звуком. К і н е с т е т и к – це та людина, яка сприймає відомості через відчуття (нюх, смак, дотик тощо) [5]. Д и н а м і с т – людина, котра певну частину інформації сприймає за допомогою рухів (жестів, ходьби, бігу тощо). Л о г і к – це людина, у якої сприйняття інформації відбувається через осмислення одержаного, за допомогою цифр, доказів, формул. Д и с к р е т – особа, яка споживає будь-яку інформацію імпульсивно, в залежності від ситуації, обставин спілкування тощо. А н а л і т и к – опрацювання інформації здійснюється компаративістськи, на фактах, із висновками. С и м в о л і с т – хто сприймає відомості від знаків, образів, асоціацій, різних зображень. І н т у ї т и в і с т – для якого/якої особливе несвідоме сприйняття інформації у звичайному чи стані зміненої свідомості (сні, трансі, гіпнозоні, навіювальному або навіть наркотичному, чи алкогольному тощо). Зазначені фактори корелюються з типами людей, оскільки є в основі сприйняття інформації. Логічно буде додати також відому Аристотелівську класифікацію темпераментів (холерик, сангвінік, меланхолік, флегматик) і популярні соціонічні квадрати (інтуїтивно-логічний екстраверт, сенсорно-етичний інтроверт, логіко-інтуїтивний екстраверт, логіко-інтуїтивний інтроверт та інші). *Все це дається взнаки при пролистуванні новин!*

В Україні спершу «ньюсскролінг», як я в и щ е, заявився через Чорнобильську катастрофу (від 26 квітня 1986 р.), коли люди шукали необхідну інформацію у вітчизняних і зарубіжних джерелах (особливо на радіостанціях «Голос Америки», «Свобода», які постійно глушили),

необхідну для свого виживання. *У залежності від інформації та її впливу тоді появилися катастрофісти, песимісти, оптимісти.* Бо – два тижні та й поготів, фактично, ніде нічого не віднаходили, оскільки центральна і республіканська влади її приховувала. Як учасник висвітлення найбільшої в світі атомної катастрофи, тоді заступник головного редактора Головної редакції інформації Українського телебачення (програми «Актуальна камера»? «Вечірній вісник», «Новини», 1985-1988 рр.), журналіст, потім науковець, проблему досліджував і опублікував більше 40-а статей [3] та книжку «І засурмив Третій Янгол» [3]. Там же є світлини і бібліографія авторських публікацій в українських і закордонних медіа, з чим можна ознайомитися самостійно.

Потім «ньюсскролінг» (НС) спалахнув під час пандемії коронавірусу, який спонукав знову людей шукати, починаючи з 2019 року, інформацію про цю заразу та як уберегтися/лікуватися від неї. Попри вакцинації, пошук такої інформації триває й досі, хоча значно уповільнився. До того ж – на всій території України з 1 липня 2023 року постановою Кабінету-Міністрів скасовано карантин, який був встановлений з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19. У такому аспекті можна вже говорити про «сповільнений ньюсскролінг» (CHC).

А нині маємо «інтенсивно-екстенсивний ньюсскролінг» (ІЕНС), зумовлений війною, зокрема сигналами «Увага! Повітряна тривога!», обстрілами міст, селищ, сіл, об'єднаних територіальних громад, особливо в прикордонні; убивствами цивільних людей – дітей, жінок, стариків; руйнуваннями інфраструктури, зокрема житлових будинків, дитсадків, лікарень, шкіл; емпатією та різним психостаном українок і українців. Потужна хвиля інтенсивно-екстенсивного ньюсскролінгу сталася після підризу дамби Каховської ГЕС 6 червня 2023 року, затоплення великої території та 80-ти міст і сіл у Херсонській і Миколаївській, почасти в інших областях. *Умисна руйнація російськими військовими підрозділами, спеціальною їхньою ДРГ дамби спричинила велику трагедію – екоцид і геноцид.* Не лише мешканці Півдня України, а й, фактично, всі громадяни й громадянки України, діаспори в Європі, Америці, Австралії й на інших материках солідарні в своїй патріотичній справедливо-правдивій позиції та допомозі потерпілим...

*Хотіли – без води людей лишити,
але той намір їм ніколи не здійснити.
Україна, світ із ними солідарні
й зусилля їхні аж ніяк немарні!
Де-еС-еН-еС, поліція, місцеві
і волонтери звідусіль червневі,
людей із водного полону виручають,
в безпекові місця їх відправляють.
А дрони – пташки всюдні ці крилаті,
локації шукають як пернаті.
Одеське Чорне море – засмітили,
куди будинки, міни приблудили.
Сусідів це також сповна торкнеться,
бо лихо від Каховки не минеться.
За е к о ц и д, кремлівські з л о д і я н н я
їм у Гаазі будуть п о к а р а н н я!
А всі нанесені отам руїни
загоять вишиванки України!
І буде ГЕС, нова Каховська стане,
як тільки ПЕРЕМОГА наша гряне!*

АВТОР ДИФЕРЕНЦІЮЄ НЬЮССКРОЛІНГ НА:

• **З а г а л ь н и й (ЗНС)**, тобто невинне гортання новин/подій в інтернет-виданнях, ютубі, соціальних мережах, чатах, спільнотах, виокремлюючи цікаве й необхідне для себе; він може бути активний і сповільнений. Перемикання пультом телепрограм або радіопередач FM-станцій, чи листання заголовків на шпальтах газет/часописів також відноситься сюди.

• **Д у м С к р о л і н г (ДС)**, [думсерфінг (ДСФ) як синонім], тобто постійне пролистування лише **н е г а т и в н и х** новин;

• **ВибСкролінг (ПС)** – вибіркове гортання **п о з и т и в н и х** і негативних повідомлень, визначаючи приблизно їх **з м і с т** за назвами матеріалів.

Зупинимося тепер на зазначених різновидах конкретніше.

Загальний «ньюзскролінг» передбачає пошук / пролистування / перемикання повідомлень у медіа. До того ж, вони й самі спонукають до цього. Приміром, такими фразами: (щоб подивитися відео, доскрольте до кінця новини). (Марина Подоляк. 10 червня 2023 р. 10:53. Контужений, але живий... [11]. У стані загального ньюзскролінгу (утвердивши термін, далі писатимемо без лапок) перебувають майже всі реципієнти (користувачі, глядачі, слухачі, читачі). Оскільки цього не уникнути, то – **важливо: А. Користуватися медіа, які мають довіру.** Не варто покладатися лише на своє особисте і категоричне сприйняття, а необхідно знати «Білий список медіа», яких визначає Інститут масової інформації на основі дослідження. Візьмемо останні результати, де визначено найякісніші та найвідповідальніші онлайн-медіа України: *Суспільне Новини, Громадське, Ліга, Українська правда, Укрінформ, Дзеркало тижня, Бабель, НВ, Еспресо*. За результатами аналізу, рівень дотримання професійних стандартів на ресурсах, які увійшли до «Білого списку», в середньому становить близько 96%. (На 31.03.2023 р.). [9]. **ДЛЯ ДОВІДКИ.** «Білий список медіа» – це серйозне дослідження ГО «Інститут масової інформації» за спеціальною методикою, приміром, також й у попередні роки, 50-ти популярних українських онлайн-медіа, відібраних на першому етапі на основі даних попередніх моніторингів ІМІ, “SimilarWeb” та “Gemius”, оцінювалися на предмет наявності маніпуляцій, фейків, чорного піару. На другому етапі дослідження медіа, які пройшли перший етап, аналізувалися за такими критеріями: стандарти балансу, достовірності та відокремлення фактів від коментарів, публікації на ресурсах джінси, сексизму та мови ворожнечі, а також на предмет прозорості – наявності на сайті контактів, редакційних політик, фінансової прозорості. У центральній стрічці новин на цих сайтах не виявлено джінси (хоча траплялися матеріали з неналежним маркуванням), мови ворожнечі, сексизму та фейків [9]. Обов’язково додамо до цього довірливого списку Повідомлення Генерального штабу ЗСУ; очільників обласних, міських і районних держадміністрацій, що дуже важливим є для мешканців регіонів; Центру Національного спротиву, інших офіційних джерел, про щ о буде ще мова.

Потрібні та дуже важливими були б і дослідження регіональних медіа, що адресую Інституту масової інформації. Нині організовую виставку воєнної преси, де будуть видання: «ЯРМАРОК. Сумська

обласна щоденна незалежна газета» (редактор Володимир Петренко); «Трибуна праці» (сміт Іванків Київської області, редактор Павло Смовж); «Промінь» (сміт Сновськ на Чернігівщині, редакторка Олена Компанець); «Вісті Роменщини» (Сумщина, редактор Павло Ключник), збираю, звісно, й чимало інших. Прохання й до інших колег надіслати 1-2 випуски, попередньо узгодивши контакти через мій месенджер у ФБ. А зазначені газети у час окупації не виходили та оперативно відновилися після звільнення територій від окупантів. Їм фінансово – нелегко, але вони – на плаву й сповна відображають життя своїх Об'єднаних територіальних громад і найважливіші події в країні та у закордонні. А газета «ЯРМАРОК» навіть поновила усі випуски за I півріччя 2022 року.

Отже, стає зрозуміло, які джерела інформації мають бути в її споживанні домінуючими.

Особисто у мене загальний ньюсскролінг (ЗНС) відбувається кілька разів на добу і починається з «Офіційної мапи тривоги», тоді – чати «Блискавка» (3 млн 400 тис. підписників), «Безпечний регіон» (найоперативніші за відображенням ситуації, особливо під час «Повітряної тривоги»), «НВ», «Українська правда», телеграм-канали Юрія Бутусова, Андрія Цаплієнка (поточна інформація з фронту, хоча у них чимало повторів від інтернет-видань) – паралельно йдуть «Єдині Новини» з Національного марафону провідних телеканалів і радіостанцій України (із останніх – в основному «Українське радіо, майже 16/7) плюс інколи FM-станції: «Радіо Байрактар. Музика Української Перемоги» і трохи головних новин), інші; український портал BBC; чудовий цифровий застосунок «Дія», де є провідні українські і зарубіжні (CNN) ТБ-канали. Найбільш корисний та швидкий для людей у поданні інформації по екстремальній ситуації після оголошення «Повітряної тривоги» – Благодійний фонд «Безпечний регіон» (десь 325 тис. учасників). Його очільник Сергій Гулієв посекундно чи похвилинно інформує, приміром: «Повітряна тривога» у таких-то областях, Мапа «Повітряної тривоги», тоді, наприклад, – про зліт «МІГ-31» з «Кинджалами» у Брянській обл. і в районі Каспія «тушок» (Т-95) з балістикою – «Усі в «Укриття»! Потім також оперативно інформує про напрямки руху і кількості «Шахедів 136/131», інших БПЛА. В оперативне інформування також включаються чат «Блискавка» і телеграм-канали зазначених відомих і авторитетних журналістів, поступово з'являється

інформація й в указаних інтернет-виданнях. Із 12 червня 2023 року почав діяти «Telegram»-канал Повітряних сил ЗСУ, в якому зазначено, що це зроблено на прохання журналістів і громадян, щоб одержувати достовірну інформацію [10]. Його повідомлення короткі та змістовні, приміром: «Увага! Сумська область – ракетна небезпека!» (12:09.20.06.2023). «Увага! Загроза застосування балістичного озброєння в Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Херсонській та Миколаївській областях. Не ігноруйте сигнали повітряної тривоги». (12:09.20.06.2023). А телерадіомарафон «Єдині НОВИНИ» подає наживо речниць і речників Оперативних командувань (ОК) «Південь», «Таврія», «Схід», «Північ», Повітряних сил ЗСУ та об'єднаних прес-центрів.

Б. Зупинятися на актуально-змістовних повідомленнях, визначаючи їх за назвами/заголовками. Наприклад, відкривши рейтингове інтернет-видання «НВ» чи «УП», бачимо/читаємо низку лідів (загалом із «врізами»). Реципієнт, звісно, зупиниться на тих, які для нього є життєво важливими. *Спробуйте зробити це самостійно.* Головне тут, не відкривати все під ряд чи ті, які вас не цікавлять, хоча вони можуть мати інтригуючі назви? Особливо уважно ставитися до передруків із популярних зарубіжних видань, оскільки там достатньо різночитабельної інформації. Окремо і прискіпливо варто придивитися до опублікованих у них думок експертів, тому що їхні твердження є суб'єктивними. Як на мене, то деяких спіймано на абсолютно полярній або суперечливій експертизі, а то й неправдивій інформації, висловленій у різні місяці/роки війни. Приміром, один із них, добре відомий, 19 і 22 лютого 2022 року заявляв: «Ніякого вторгнення не буде»! А нині активно веде свій «ЮТУБ», коментуючи суб'єктивно важливі події. Тут на увагу заслуговують фахові експерти, до того ж лише у своїй сфері (військові, конструктори, інженери, лікарі, психологи, інші). Зазначу також, що має значення й статус медіа, яке їх публікує чи де вони виступають.

Очевидно, що кожна людина в такому аспекті може опиратися й на власний перевірений досвід!

У деяких зазначених рейтингових інтернет-виданнях є блоки типу «Новини від партнерів», до яких варто ставитися дуже обережно? Чому? Та тому, що там подано, м'яко кажучи, дуже суб'єктивні міркування з багатьох життєво важливих проблем плюс прогнози тарологів, екстрасенсів, астрологів, шаманів, про що вже йшлося. Сприймаючи

їх «як заправду», можна ввести себе і своїх рідних чи родичів, друзів, знайомих в оману.

*Наявний розрив між реальністю та її уявленням людьми. Таке явище можна назвати як «уяв о р е а л ь»! У новій медійній дійсності за правдиві й беземоційні факти частково ліпше сприймаються прогнози, страхи тощо. Проблема пролонгується ще й тим, що існує когнітивна невідповідність сприйняття наданих різнофактних матеріалів ЗМІ. Тоді виникає когнітивний дисонанс (із латині *cognition*: узнати / пізнати), **дисонанс** (на латині *dissonantio*: всупереч / невідповідність / протиріччя), тобто дискомфортний психоемоційний стан через *суперечливі*, а то й полярні новини, повідомлення, факти, аналітику, вкиди фейків та пропагандистських і маніпулятивних матеріалів. Усе це може призводити людину до неспокою, зниження самооцінки та продукувати р і з н і тривоги, негативні відчуття, емоції і поведінку/вчинки/дії [1; 14]. **ТРИВОЖНІСТЬ** виникає через складне і неоднозначне сприйняття ситуації / когнітивний дисонанс. У зв'язку з цим, можуть з'являтися:*

- Тривожні мислі – «Як там діти, батьки, родина?» «Що на фронті? «Куди летять ракети або шахеди?», «Чи не вражать обстріли дітей, мене, батьків?» «Скільки триватиме війна?» та інші.

- Тривожні відчуття: «Безпорадність», яка опускає руки; «Страх», «Жах», «Переляк», «Відчай» через які може появитися ступор.

- Тривожні емоції: «Злість», «Лють», «Ненавість», «Огида», інші.

- Тривожні дії: *Відповідати впевнено-дієво на екстремально-ситуаційні запитання – «Що робити?» «Куди сховатися?» «Бігти в укриття чи якось перечекати?», тобто діяти варто тільки правильно (через «не можу»), не ризикувати, стежити за сиренами "Повітряної тривоги" з офіційної мапи map.ukrainealarm.com, використовувати найближчі укриття.*

ЗАГАЛОМ же, щоб уникати когнітивного дисонансу, треба користуватися достовірно-авторитетними засобами масової інформації, зазначеними вище. Хоча відомий стандарт журналістики: «Факти святі – коментарі вільні»!

Перебуваючи у стані загального ньюзскролінгу, не обійтися на потрапляння на **н е г а т и в н і** новини, – тобто люди опиняються вже в іншій ситуації, а саме: «**д у м с к р о л і н г у**» (ДС). Люди схильні дивитися/переглядати, слухати і читати **в р а ж а ю ч і н о в и н и** в різних медіа, особливо у соціальних мережах. **Саме така особливість медіаспоживання і називається «д у м с к р о л і н г о м**», що з англ. doom – це “доля”, “загибель”, ”приреченість”, “темінь“ і “scrolling” – “прокрутка”, *акт споживання негативної інформації*. За контекстом найбільше підходять слова “прокрутка” і ”приреченість”. У розпал війни проблема ця, як ніколи, є **а к т у а л ь н о ю**, тому й не випадково чимало людей опиняються і в стані **д у м с к р о л і н г у**, що вже досліджено автором [2]. На це є низка також інших причин, чому люди не можуть відмовити собі в компульсивному споживанні поганих, а то й фальшивих новин: *інтригуючі заголовки, емоційні назви, дизайн медіа; як ніби своєрідне «попередження» чогось; та й притаманна звичайна цікавість*. Ясна річ, провокаційні заголовки притягують більше користувачів / читачів / глядачів. З психологічної точки, зору такий підхід можна пояснити компульсивною потребою людини компенсувати свій тривожний стан: боязкість, страх, інше на одержання позитиву.

Вибірковий ньюсскролінг (ВНС) передбачає часткове гортання **п о з и т и в н и х** і негативних повідомлень на основі привабливості назв матеріалів, фото, дизайну, відео, і лише після цього заглиблюючися в їхній зміст.

НАУКОВА НОВИЗНА. Автор уперше в світовій науці й практиці досліджує нове інформаційне явище в умовах найбільшої після II Світової – російського-української війни (триває із 2014 р.), постійних ракетно-шахедних прильотів, обстрілів територій, убивств мирних людей, руйнування енергетичної інфраструктури, житлових будівель, закладів культури, освіти, медицини та влаштованих державою-агресоркою екоциду й геноциду після підриву дамби на Каховській ГЕС, постійного ядерного шантажу України і Європи! *Саме така поліфакторність продукувала автору й новий термін на його означення як «newsscrolling» / «ньюсскролінг» у сучасному інформаційному фарватері.*

В И С Н О В К И і ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ.

1. Розуміємося на сутності ньюсскролінгу як постійному гортанню новин.
2. Користуємося достовірними джерелами.
3. Уникаємо когнітивного дисонансу.
4. Не практикуємо думскролінг / думсерфінг.
5. Діагностуємо свій тип і психологічний стан та прояви емоцій.
6. Уміємо гасити негативні емоції.
7. Знаємо і зосереджено використовуємо шкалу п о з и т и в у.

**ЗАВЖДИ КОРИСТУЙМОСЯ НАДІЙНО-ДОСТОВІРНИМИ
ДЖЕРЕЛАМИ ІНФОРМАЦІЇ, ЩОБ ЗНАТИ
ІСТИННУ П Р А В Д У про ВАЖЛИВІ ПОДІЇ!
ОБЕРІГАЙМОСЯ, ТРИМАЙМОСЯ, ЄДНАЙМОСЯ!**

ДЖЕРЕЛА і ЛІТЕРАТУРА:

1. Бугрим В. В. Долати когнітивний дисонанс // [Інтернет-ресурс – Українська Світова Інформаційна Система – УСІМ] / Режим доступу: <https://ukrainainc.net/2022/05/28/4187/> (Дата звертання 29 червня 2023 р., з екрана).
2. Бугрим В. Думскролінг та його подолання / Валентин Бугрим // [Інтернет-видання «СУРМА» – україноцентрична газета] / Режим доступу: <https://surma.com.ua/611-dumskroling-ta-iogo-podolannia.html> (Дата звертання 3 липня 2023 р., з екрана).
3. Бугрим В. І засурмив Третій Янгол / Валентин Бугрим. К., 2016. 60 с.
4. Бугрим В. В. Лінгво-нейротехнологія комунікацій // Засоби масової комунікації як форма бізнесу: Тези і виступи на міжнародній науково-практичній конференції 26-27 червня 1992 року. К., 1992. С. 73-75.
5. Бугрим В. В. Нейрокомунікація в журналістській діяльності й освіті // Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка: Серія: Журналістика. Вип. 2. К., 1995. С. 85-95.
6. В Україні зареєстровано 160 тисяч організацій громадянського суспільства // [Державна служба статистики України] / URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звертання 5 липня 2023 р., з екрана).

7. Поступает тревожная информация... // [Інтернет-видання] / URL: www.dialog.ua (Дата звертання 4 липня 2023 р., з екрана).
8. Почепцов Г. Смыслы и войны. Украина и Россия в информационной и смысловой войнах / Георгий Почепцов. К.: ВД «Киево-Могилянська академія, 2016. 316 с.
9. Онлайн-медіа, що стали найякіснішими: моніторинг ІМІ // [Інтернет-ресурс] / Режим доступу: <https://imi.org.ua/monitorings/onlajn-media-shho-staly-najyakisnishymy-monitoryng-imi-i51820> (Дата звертання 1 липня 2023 р., з екрана).
10. Офіційний «Telegram»-канал командування Повітряних сил ЗСУ / URL: <https://t.me/kpszs> (Дата звертання 12 червня 2023 р., з екрана).
11. Подоляк М. Контужений, але живий... / Марина Подоляк // [Інтернет видання obozrevatel.com] / URL: war.obozrevatel.com (Дата звертання 30 червня 2023 р., з екрана).
12. Цікаві факти про пам'ять людини: ТОП-20 // [Інтернет-ресурс – журнал «EVENT Ukrainer»] / Режим доступу: <https://eventukraine.com/health/cikavi-fakti-pro-pam-yat-ljudini-top-20/> (Дата звертання 1 липня 2023 р., з екрана).
13. Чому нами легко маніпулювати? // [Інтернет-ресурс – artefact.live] / Режим доступу: [https://artefact.live/%D1%87%D0%BE%D0%BC%D1%83-8\(...\)](https://artefact.live/%D1%87%D0%BE%D0%BC%D1%83-8(...)) (Дата звертання 5 липня 2023 р., з екрана).
14. Bugrym V. How to overcome cognitive dissonance? / Valentyn Bugrim // [Інтернет-видання – uawar.news] / Режим доступу: <https://uawar.news/2022/09/20/how-to-overcome-cognitive-dissonance%E1%87%BC/> (20 september 2022) (Дата звертання 10 червня 2023 р., з екрана).
15. Reuters Institute / Access mode: https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf. (Дата звертання 4 липня 2023 р., з екрана).

РИНОК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ: РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ ЦИФРОВОЇ КОМЕРЦІЇ

Лесько Наталія Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор кафедри
адміністративного та інформаційного права,
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти*

Національного університету «Львівська політехніка»

Кіра Соломія Олегівна

*магістр, Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти*

Національного університету «Львівська політехніка»

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3628

Підписавши Угоду про Асоціацію, Україна взяла на себе чималі зобов'язання, серед яких: забезпечення поступової адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС), відповідно до напрямів, визначених Угодою сторін, відтак, одним із яких якраз і є електронна комерція [1, с. 161]. Окрім цього, разом із збільшенням масштабу російсько-української війни від 24 лютого 2022 р., та отримання Україною статусу кандидата на членство у ЄС від 23 червня того ж року, темпи підготовки до вступу нашої країни значно пришвидшилися. Ці та інші події стали мотиваційним ключем для більшості теоретиків і практиків сучасної вітчизняної наукової думки й, зокрема, освіти здійснювати подальші наукові дослідження сфери електронної комерції з проєвропейським акцентом.

Пропри гомістку кількість позитивних факторів, серед яких, зокрема, збільшення іноземних інвестицій, вступ України до Європейського Союзу також призведе і до збільшення числа конкурентних компаній на ринку. Так, роль лідируючих міжнародних організацій із цифрової комерції набуває особливого значення, оскільки аналіз та/або виконання рекомендацій останніх покращить конкурентноспроможність електронної підприємницької діяльності в Україні.

Справді відомими організаціями, що аналізують український ринок в сфері е-комерції в ЄС станом на сьогодні є «Ecommerce Europe» [2], «EuroCommerce» [3] та «eCommerceDB» [4]. Ecommerce Europe або як його ще називають в Європі «єдиний голос європейського сектора цифрової економіки», ця організація через свої національні асоціації представляє понад 150 000 компаній, які продають товари та послуги онлайн споживачам у ЄС. Ecommerce Europe діє на європейському рівні, щоб допомогти законодавцям створити кращі умови для онлайн-торговців, щоб їхні продажі могли безперервно зростати й надалі [2]. В свою чергу, EuroCommerce станом на сьогодні є головною європейською організацією, що представляє сектор роздрібної та оптової торгівлі. EuroCommerce охоплює національні асоціації в 27 країнах, галузеві асоціації та провідних світових гравців. Основними завданнями організації є:

- об'єднання національних і окремих галузевих асоціацій, а також компаній, що представляють різноманіття роздрібної та оптової торгівлі за принципом: «під один дах»;
- інформування членів/партнерів організації про політику та законодавство ЄС;
- комунікація про внесок сектору е-комерції в суспільство та європейську економіку;
- сприяння обміну досвідом, найкращими практичними порадами та знаннями між членами організації [3].

Окрім цього, EuroCommerce здійснює адвокацію, як єдиного голосу для політики та законодавчих результатів відповідно до того, що відстоює їх сектор. В цьому аспекті, як правильно зазначає дослідник Прокопенко О., адвокація є ключовою функцією бізнес-об'єднань, без якої неможливими були б ефективно представництво і захист інтересів їх членів. Вона трансформує певне об'єднання з об'єкта регулювання, залежного від волі регулюючих органів, у повноцінний суб'єкт урядових відносин. Таким чином, адвокація дає можливість не лише реагувати на пропонований курс розвитку певної індустрії, а й брати участь у формуванні правил гри у відповідному секторі [5, с. 4].

Нещодавно амстердамський університет прикладних наук і електронної комерції Європи, досліджуючи питання е-комерції, спільно із «Ecommerce Europe» та «EuroCommerce» розробили «Європейський звіт з електронної комерції 2022», в якому надали точні статистичні дані щодо низки важливих питань в сфері цифрової торгівлі. Так, за даними дослідження в Україні станом на 2022 рік відсоток населення, що має доступ до інтернету сягнув 67%, для порівняння у 2019 році, та до пандемії Covid-19, доступ до інтернету був лише у 59% населення. Щодо електронних покупців, відсоток користувачів інтернету, які купували товари чи послуги онлайн у 2022 році зупинився на позначці 48%, коли як у 2019 році активних е-покупців було всього 39% [5, с. 92]. Очевидно, що ринок цифрової торгівлі постійно вдосконалюється та розвивається, залучаючи при цьому все більше і більше користувачів з усього світу. Неминуче, варто сказати, що в близьком у майбутньому залученість населення до користування мережею «інтернет» сягне 100%, коли як відсоток е-покупців втримається на позначці щонайменше половини від загального значення.

В свою чергу, статистична організація eCommerceDB [4] здійснює стратегічний аналіз компаній, онлайн-магазинів та ринків, користуючись при цьому не тільки історичними, поточними чи прогнозованими показники доходу. ECommerceDB здійснює аналітику спираючись також на такі дані, як логістика, інтернет-трафік, варіанти оплати, постачальники послуг доставки та, навіть, активність у соціальних мережах. Послуга, котру надає ця організація може стати базою для прийняття стратегічних рішень компанією, наприклад, коли мова йде про вихід на нові ринки. Статистичні звіти, розроблені eCommerceDB, використовуючи метод порівняння, здатні ідентифікувати конкурентів певної компанії, дозволяє знаходити та вибирати для них нових потенційних ділових партнерів.

Відтак, за даними статистичного гіганта eCommerceDB Україна є 58-мим за величиною ринком електронної комерції з прогнозованим доходом у 2759,1 мільйона доларів США до 2023 року, випереджаючи таким чином Угорщину. Дохід, очікувано, продемонструє зведений річний темп зростання в період 2023-2027 рр. приблизно на 13,8%, що призведе

до прогнозованого обсягу ринку в 4 625,1 млн. доларів США до кінця 2027 року. У 2023 році український ринок електронної комерції зробив внесок у темпи зростання глобального світового ринку на 17,0%. Так, станом на сьогодні в Україні продукти харчування та засоби особистої гігієни є найбільшим ринком, на який припадає 33,5% доходу української електронної комерції. Далі йдуть мода з показником у 25,4%, електроніка та медіа з 23,6%, меблі та техніка з 10,1%, іграшки, хобі й інше з показником у 7,5%. При цьому, найбільшим гравцем на українському ринку електронної комерції є платформа rozetka.com.ua. У 2022 році дохід магазину склав 246,2 млн. доларів США, далі йдуть такі торговельні майданчики, як apple.com і makeup.com.ua як другий і третій за величиною інтернет-магазини з річним доходом у 92,8 млн. доларів США і 46,3 млн. доларів США відповідно. Загалом на трійку лідерів припадає 40,1% виручки топ-100 інтернет-магазинів України [4].

Загалом, роздрібні та оптові торговці продають товари та надають необхідні послуги замовникам понад мільярд разів на день. Сектор електронної торгівлі створює 1 із 7 робочих місць, пропонуючи різноманітну кар'єру мільйонам людей в усьому світі, що більша частина з яких молодь. Великою перевагою для України сьогодні і в наступні роки є прийняття та регламентація законів, нормативних актів та інструкцій, враховуючи також статистичні й аналітичні звіти і рекомендації (як документи м'якого права) міжнародних організацій із цифрової комерції. Окрім цього, важливим є фінансування наукових досліджень, і перекладу лінгвістами необхідної кількості законодавчих положень і нормативно-правових актів ЄС в секторі е-комерції, задля уможливлення використання останніх в законотворчій, науковій та інших важливих сферах. Ще одним великим плюсом була б поява в нашій державі організацій, котрі за прикладом європейських партнерів [2; 3; 4] здійснювали б умовне об'єднання ключових гравців українського ринку з електронної комерції, що були б здатні здійснювати адвокацію відповідно до свого сектору.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо зробити висновок про те, що сьогодні важливим завданням для нашої держави все ще залишається

адаптація законодавчої бази до визнаних світових стандартів й, зокрема, права Європейського Союзу з метою гармонізації українського ринку електронної комерції. Рекомендацій і аналітичні звіти міжнародних організацій із цифрової комерції, хоч і не надто популярні, однак були б корисними для вітчизняної законотворчої практики і бізнесу, вцілому. Українським підприємствам, за прикладом європейських партнерів, необхідно умовно об'єднуватися в організації задля лобіювання власних інтересів щодо відсутності необхідних положень чи виправлення прогалин в законодавстві, які, цілком ймовірно, уповільнюють темпи розвитку стратегічно важливого економічного сектору. Власне, інститут адвокатури здатний значно збалансувати означені вище інтереси.

Література:

1. Лесько Н., Кіра С. Правові засади електронної комерції в соціальних мережах. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». № 3 (35), 2022. С. 161-165.
2. Ecommerce Europe. URL : <https://ecommerce-europe.eu/about-ecommerce-europe/>.
3. EuroCommerce. URL : <https://www.eurocommerce.eu/our-organisation/>.
4. eCommerceDB. URL : <https://ecommercedb.com>.
5. Прокопенко О. В. Адвокатська діяльність та некомерційне лобіювання в Україні: посібник / Прокопенко О. В. – Київ: 2017 – 82 с.

ДИКА ВІРА ЯК ПОКАРАННЯ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ»: НОТАТКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Бедрій Мар'ян Миронович

кандидат юридичних наук, доцент, адвокат,

доцент кафедри історії держави, права та політико-правових

учень юридичного факультету, Львівського національного

університету імені Івана Франка

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3627

Актуальні проблеми реформування механізмів притягнення правопорушників до юридичної відповідальності спонукають звернутися до правового досвіду становлення системи покарань на українських землях. Особливий інтерес у згаданому контексті викликає «Руська правда» – перша письмова систематизація юридичних норм в історії українського права. Як відомо, її найдавніші списки (тексти) припадають на період правління в Київській Русі великого князя Ярослава Мудрого.

Більшість покарань у «Руській правді» були майновими, тому полягали у різноманітних штрафах – головщині (виплаті родичам жертви майнової компенсації за вбивство), вірі (штрафі великих розмірів на користь держави за вчинення тяжких злочинів), продажі (штрафі на користь держави за вчинення злочинів середньої та невеликої тяжкості) [1, с. 62-63]. Цілком можливо, що віра та продаж до централізації адміністративного апарату Київської Русі стягувалися не на користь держави, а були компенсацією територіальній громаді (верві) за порушений правопорядок. Серед різних майнових покарань «Руської правди» значну увагу привертає дика віра – особливий вид давньоруського штрафу, який сплачувала верв (територіальна громада), яка не могла знайти злочинця чи приховувала його. Цей штраф походив зі звичаєвого права та згодом був зафіксований у «Руській правді» [2, с. 45]. Існування згаданого покарання пояснюється тим, що верв була суб'єктом колективної юридичної відповідальності.

Дика віра як колективний штраф, який сплачувала громада-верв, присутній в різних редакціях і списках «Руської правди». Водночас він не завжди позиціонувався саме під такою назвою. Зокрема у списках Короткої редакції цього терміну немає, проте сам штраф уже існував і був присутнім на її сторінках – інколи без окремої назви чи з іншою назвою (віра, вірне тощо). Наприклад, у ст. 19 Академічного списку Короткої редакції «Руської правди» йдеться про колективну відповідальність громади: «А якщо вб'ють огнищанина під час розбійного нападу, а вбивцю не будуть шукати, то віру платить громада, де знайдено вбитого» [3, с. 26].

Термін «дика віра» у розумінні колективного штрафу громади з'являється вже в списках Розширеної редакції [4, с. 118-119]. Випадки колективної відповідальності територіальних громад збереглися в українському звичаєвому праві навіть після припинення застосування «Руської правди» (відомо про факти аж до XVIII ст.), проте стосовно таких виплат термін «дика віра» також не використовувався [5, с. 163]. Достеменно не відомо, у чому полягає причина вказаних термінологічних відмінностей. Однак точно можна стверджувати, що історія існування колективного штрафу територіальної громади є значно тривалішою, ніж період використання терміну «дика віра» у законодавстві та юридичній практиці.

Походження дикої віри, ймовірно, варто шукати у додержавному періоді української історії. Зокрема відомо про існування звичаю кровної помсти, у ході реалізації якого одна родова спільнота могла вимагати в іншій видати вбивцю. І тоді родова спільнота, до якої такий вбивця належав, могла обрати один із варіантів поведінки: 1) видати його, уникнувши протистояння; 2) переконати, що їй невідоме місце його знаходження, тому можливості видати його немає; 3) відмовити та вступити у протистояння; 4) запропонувати викуп за життя вбивці. Останній з наведених варіантів дуже нагадує дику віру.

З огляду на те, що в додержавному середовищі родових спільнот формувалися перші судові органи, у них була можливість безперешкодно судити членів такої спільноти [6, с. 284]. Натомість щодо членів інших родових спільнот такі можливості були обмежені – до них було важко отримати доступ, адже вони перебували під захистом своєї спільноти. Тому згаданий вибір, який мала родова спільнота в умовах загрози

міжродової ворожнечі при кровній помсті, цілком міг стосуватися не тільки вбивств, але й інших злочинів – крадіжок, поранень, підпалів тощо. Тобто родова спільнота могла заступитися за свого члена та оплатити його провину, якщо інша родова спільнота на це погоджувалася.

Згодом родові спільноти стали територіальними громадами (вервами), а їх учасники не завжди пов'язувалися кровною спорідненістю. Відтак, базовим став територіальний (сусідський) критерій локальної взаємодії. Паралельно з цією трансформацією творилася держава – Київська Русь. Поступово вона визнала колективне відшкодування територіальної громади цілком доцільним і корисним інститутом, надавши йому пріоритет над кровною помстою, яка в «Руській правді» обмежувалася. Проте держава зробила два уточнення в порівнянні з додержавним звичаєм – колективне відшкодування стало обов'язком громади, а не правом; це відшкодування потерпілому стало штрафом в користь держави.

Юридична відповідальність давньоруської верви виражалася в інститутах кругової поруки та дикої віри. Кругова порука полягала в тому, що коли під час розслідування злочину сліди доходили до певної верви, скликалася нарада її представників, які на цій нараді вирішували питання про вибір одного з двох шляхів: розшукати у своїй верві злочинця і видати його селянам сусідньої верви чи державі; відмовитися від видачі злочинця [7, с. 135]. У випадку відмови жителі верви несли колективну юридичну відповідальність, відому в часи Київської Русі як дика віра.

Коли ж верв дала згоду знайти і видати злочинця, тоді слід гнали у селах або селі, що до неї входили. Село, яке вивело слід за межі своєї території вважалось «очищеним» від усяких підозр, зокрема в переховуванні злочинця, тому не несло юридичної відповідальності. Колективна відповідальність членів територіальної громади також не наступала у тих випадках, коли село, до якого привів слід, добровільно видавало злочинця чи вказувало на нього. Коли слід не вдавалося вивести за межі села, але громада не виступала на захист розшукуваного, слід гнався від «землі» до «землі» або від двору до двору. Селянин, який виводив слід за межі своєї нерухомої власності, також вважався «очищеним», тому й не притягувався до відповідальності. Якщо слід не хотіли чи не могли вивести, не хотіли знайти та видати злочинця, якщо

знищували сліди тощо, наступала відповідальність або верві, або села, або окремих осіб, які володіли нерухомим майном [8, с. 272].

В історико-правовій літературі існує гіпотеза про те, що дика віра виражалася згідно з положеннями «Руської правди» у двох формах – кругова порука та договір. У першій формі верв була зобов'язана виплатити колективний штраф, оскільки не змогла знайти правопорушника. Друга форма була добровільною, коли вона умисно не видавала його [9, с. 232]. У «Руській правді» (ст. 4 Розширеної редакції) було уточнення з цього приводу, оскільки при відсутності правопорушника (неможливості його знайти) строк виплати дикої віри не обмежувався – «платить стільки літ, скільки зможе, бо платить без вбивці» [10, с. 15]. Відтак, можна припустити, що в разі наявності злочинця та небажання верві його видати, дику віру потрібно було сплатити відразу.

Верв наділялася правом не видавати вбивцю під приводом того, що вбивство було випадковим, необережним, а сам винуватець – добропорядна людина [11, с. 387]. Так, у ст. 6 Розширеної редакції «Руської правди» зазначалася умова щодо цього: «якщо убив у сварці чи на бенкеті...» [3, с. 27]. Далеко не кожен міг розраховувати на подібну підтримку з боку громади. Допомогою громади при виплаті віри не могли скористатися люди, що не належали до жодної верві, а також ті, що не брали участі у виплаті дикої віри при вчиненні злочину іншими жителями верві [10, с. 15]. Так, у ст. 5 Розширеної редакції «Руської правди» було вказано: «Якщо вбивця з верві буде виявлений, то їм допомагати йому, бо він і сам виплачує за інших. Якщо дика віра, то спільно сплачується 40 гривен, а головництво – сам убивця, виплачуючи спільно з іншими в 40 гривнях свою частку». У ст. 8 міститься доповнення: «А хто не вкладеться в дику віру, тому люди не допомагають, але сам платить» [3, с. 27-28].

Згідно з нормами «Руської правди» територіальна громада-верв звільнялася від сплати дикої віри у двох випадках: якщо знайдений на її території труп був невідомої людини; якщо були знайдені лише кістки людини. Друга підстава цілком очевидна, оскільки кістки трупа свідчили про те, що злочин був вчинений давно, і тому віднайти злочинця було доволі складно. Щодо першої підстави дослідники не мають єдиної точки зору, висувуючи різні версії. Одні (С. Соловйов та ін.) вважали, що верв

не мала обов'язку сплачувати дику віру за вбивство невідомої людини, оскільки за таку людину не могла бути вчиненою помста. Натомість інші (М. Ланге та ін.) пояснили звільнення верви від обов'язку сплачувати дику віру за невідому людину тим, що труп могли підкинути з іншої верви задля уникнення юридичної відповідальності [4, с. 122]. Крім того, В. Заруба обґрунтовано припускає, що визначені «Руською правдою» випадки звільнення верви від виплати дикої віри мали на меті захист територіальних громад від можливих зловживань з боку владних суб'єктів [12, с. 73].

Таким чином, дика віра як колективний штраф територіальної громади, ймовірно, існував до написання «Руської правди», був у ній систематизований і скоректований, а згодом продовжив застосовуватися після втрати нею чинності. Він був одним із механізмів обмеження та подолання кровної помсти, а також взаємодії державного і громадського судочинства. З аналізу статей «Руської правди» випливає, що дика віра мала дві форми – імперативну (обов'язкову), яку сплачувала верв, яка не змогла знайти злочинця; та добровільну (диспозитивну), коли громада умисно не видавала правопорушника та виплачувала штраф спільно з ним.

Список використаних джерел:

1. Історія українського права / за ред. І. А. Безклубого. Київ : Грамота, 2010. 336 с.
2. Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.). Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 406 с.
3. Хрестоматія з історії держави і права України / упоряд. А. С. Чайковський, О. Л. Копиленко та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 656 с.
4. Собестианский И. М. Круговая порука у славян по древним памятникам их законодательства. Москва: ЛИБРОКОМ, 2011. 176 с.
5. Бедрій М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження. Львів: Галицький друкар, 2014. 264 с.
6. Бедрій М. Становлення та правова природа общинних судів додержавного суспільства східних слов'ян. *Учёные записки Таврического*

національного університета ім. В. І. Вернадського. Серія «Юридическіе науки». Том 22 (61). № 1. Симферополь, 2009. С. 283-288.

7. Демченко Г. В. Наказаніе по Литовскому статуту въ его трех редакціяхъ (1529, 1566, 1588 г.). Ч. 1. Кієвъ, 1894. 273 с.

8. Ясинский М. «Село» и «верв» Русской Правды. *Антологія української юридичної думки*. Т. 2 : Історія держави і права України: Руська Правда / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ: Юрид. думка, 2002. С. 258-277.

9. Рубаник В. Е. Государство, право и суд в Киевской Руси: историко-юридический очерк. Москва: Юрлитинформ, 2013. 352 с.

10. Паньонко І., Коваль В. Сутність та система покарань Київської Русі за Руською Правдою. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 876. С. 10-17.

11. Мальцев Г. В. Местъ и возмездіе в древнем праве. Москва: Норма, ИНФРА-М, 2012. 735 с.

12. Заруба В. М, Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (кінець VIII ст. – початок XIV ст.). Київ: Істина, 2007. 128 с.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ

Капсамун Олег Георгійович

магістр, Національний університет «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: Вітман Костянтин Миколайович

доктор політичних наук, професор,

Національний університет «Одеська юридична академія»

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3623

Соціально-політичні процеси в українському суспільстві спонукають до розмислів про таке поняття, як політична культура, котра сприяє пошуку нових орієнтирів у процесі реформування найважливіших сфер суспільного життя. Політична культура є своєрідною сферою суспільної культури, тісно пов'язаної з політикою. Г. Алмонд дійшов висновку, що будь-яка політична система ґрунтується на «особливій формі орієнтацій

на політичні дії». Цю орієнтацію він і назвав політичною культурою. Поняття політичної культури, запропоноване Г. Алмондом уточнювалося й доповнювалося багатьма вченими, відображаючи підвищення інтересу до цього явища. Нові версії включали ширший спектр людських відносин і барвистіший портрет «політичного», ніж раніше [1,с.94]. У світовій практиці дослідження політичної культури виокремлюють в особливу галузь наукової діяльності у якій поєднуються зусилля філософів, політологів, соціологів, мистецтвознавців, психологів, журналістів, музикантів, режисерів, менеджерів у сфері культури.

Головні ознаки політичної культури включають в себе усвідомлення наявності певної суспільної потреби, окреслення ідеальних вимірів реалізації такого прагнення, інституціоналізацію демократичних способів втілення політичної культури. Формування політичної культури пояснюється взаємодією існування у різних цивілізаційних полях. Процес формування політичної культури відбувається передусім під впливом політичного життя, певних режимів, політичних систем. Чим вони демократичніші, тим вищий рівень політичної культури громадян. Підґрунтям для цього визначають повсякденне життя суспільства в політичному просторі. Політична культура функціонує в буденному та теоретичному вимірі. Політична культура в буденному житті розкривається через ідеї, уявлення і знання, які виникають безпосередньо з буденної практики соціальних верств населення, відбиває досить поверхово процеси й відносини, не аналізуючи їх сутнісні характеристики. На теоретичному рівні політична культура виникає на основі наукового дослідження політичних відносин, процесів, інститутів, проникнення в їх сутність, глибинні взаємозв'язки і суперечності, закономірності розвитку [2, с. 15].

Політична культура виконує важливі функції в політичному житті суспільства. Важливого значення тут набувають знання політичних і правових норм, законів країни, політичних принципів, способів політичного управління суспільством, структури й функції політичної системи, політична культура сприяє інтелектуальному розвитку особистості, розширенню його кругозору завдяки набутим політичним

знанням. Особливо сильний виховний вплив на особистість справляє політична культура в тому випадку, коли засвоєння знань пов'язане з формуванням стійкого інтересу до політичного життя. через політичні традиції, які домінують у суспільній свідомості і практиці, стереотипи політичної свідомості і поведінки передаються новим поколінням. Шляхом виховання й навчання, а також під впливом безпосередньої практики нові покоління сприймають існуючі еталони домінуючої політичної культури. Політична культура стає опорою існуючої політичної системи, сприяє згуртованості всіх верств населення, створюючи таким чином широку соціальну базу системи влади правлячого класу, забезпечуючи підтримку функціонуючої політичної системи більшістю населення. Політична культура має винятково важливий аспект, пов'язаний з поведінкою та діяльністю політичного суб'єкта, які визначають передусім стиль участі суб'єкта в політичному житті, тобто сукупність методів і засобів його політичної практики, компетентність, професіоналізм, моральність тощо. Відомо, що не всі суб'єкти політики володіють належним стилем діяльності. Тому одним із основних критеріїв оцінки їх політичної культури є здатність до участі в політичному процесі, уміння правильно оцінювати політичну ситуацію, результативність діяльності. Чим людина активніша, зацікавленіша, конструктивніша, тим вища її політична культура. Безумовно, зміст політичної культури, зокрема її аспект, пов'язаний з поведінкою суб'єкта. Помітне місце в ньому посідають політичні традиції та символи. Традиції зберігають елементи минулого політичного досвіду, є способом передачі зразків політичної свідомості й поведінки від покоління до покоління. Хоча зі зміною історичних умов вони можуть оновлюватись або навіть зникати. Своєрідною ознакою культури соціуму є політична символіка. Символіка має яскраво виражене емоційне забарвлення і подекуди здатна відігравати мобілізуючу роль [3, с. 48].

Отже, політична культура належать до ключових понять політології. Вона містить теоретичні та нормативні цінності, які допомагають усвідомити і розвинути всебічні зв'язки з інститутами влади та між собою щодо участі в управлінні суспільством і державою. Від політичної

культури людей вирішальною мірою залежать характер і напрями політичного процесу, стабільність і демократизм політичної системи суспільства.

Література:

1. Стегній О. Регіональний чинник розвитку політичної культури населення України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2005. № 3. С. 94.
2. Галактіонов В. І. Фактори впливу на формування політичної культури молоді України, 90ті роки ХХ ст. // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. – К.: Видавець ПАРАПАН, 2004. С. 15.
3. Заздравнов А. П. Соціокультурний процес в Україні: демократичні перетворення та національний менталітет // Культура України: Зб. статей. Вип. 3. / Під ред. проф. М. В. Дяченка, проф. В. М. Шейка. – Х.: ХДІК, 1996. С. 48.

**КРОС-ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ
КОНТРАБАНДИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ.
ОГЛЯД ІСТОРІОГРАФІЇ 2014-2023 РР.**

Запорожченко Юлія Василівна
доктор історичних наук, професор кафедри
історії та теорії держави і права
Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна
ORCID: 0000-0002-1303-0693

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3620

Історія боротьби з незаконним переміщенням товарів та контрабандою наркотиків, контрафактною продукцією тощо, є предметом досліджень не лише в правовому полі (адміністративне, кримінальне та право інтелектуальної власності), але й в науковому економічному середовищі, митній та податковій, правоохоронній сфері, однак й досі потребує ретроспекції в історичній площині, адже є майже недослідженою.

Аналізуючи історіографію проблеми, підкреслимо, що наразі, серед видань істориків – В. Ченцова та К. Гальського – монографія, присвячена боротьбі з контрабандою в сучасній історії української митниці. Працю видано у співавторстві з А. Макаренко та А. Тимошенко, в якій автори висвітлили історію боротьби з незаконною торгівлею станом на 1991 р. та в умовах незалежності України, представивши хронотоп діяльності митних органів у вказаному напрямку [2]. Частково аспектам проблеми контрабанди копалин, зброї, різного роду товарів першої необхідності в зоні окупації з початком війни на Донеччині та Луганщині приділено увагу й істориками з Інституту історії України Національної академії наук України (далі – НАНУ) Л.Якубовою та В. Головко [13].

Однак, в історичній площині й досі відсутні праці щодо відображення роботи правоохоронних органів у даному напрямку, які б

підкреслювали міжнародний досвід боротьби з незаконною торгівлею, аналізували наслідки останньої для економіки держави, відтворювали динаміку поширення контрабанди та превентивної політики профільних органів тощо, тому питання беззаперечно потребує глибшої актуалізації. Тож, вважаємо за доцільне використати крос-дисциплінарний підхід, який допоможе з'ясувати історіографічну та методологічну складову проблеми на прикладі досліджень академічних інституцій та стейкхолдерів.

З точки зору методології, серед крос-дисциплінарних напрямків (включає: мультидисциплінарний, міждисциплінарний та трансдисциплінарний підходи) [14], найбільш доречним, на нашу думку, в даному аналізі є трансдисциплінарний підхід, що базується не лише на підкресленні надбань гуманітарних наук, але й врахуванні висновків фахівців різних сфер щодо наслідків незаконного переміщення товарів, аспектів ввозу-вивезення, проблем рекриміналізації контрабанди, аналітико-соціологічних, статистичних та правових досліджень стейкхолдерів тощо. Серед останніх науковці визначають в основній групі – державу в особі Державної митної служби та Державної податкової служби, правоохоронних органів та Міністерства фінансів; суб'єктів ЗЕД та їхні об'єднання, а також споживачів відповідної продукції. В широкому розумінні – це все українське суспільство та державні інституції [3].

Звертаючись до праць академічних інституцій НАНУ, слід підкреслити аналітичні записки Національного інституту стратегічних досліджень, в яких відстежуються й констатуються наслідки нелегальної торгівлі [6, с. 56] на прикладі прямих та непрямих втрат бюджету в статистичному вимірі [11, с. 6]. Дослідження ГО «Інституту економічних досліджень та політичних консультацій» реалізуються у рамках проекту «За чесну та прозору митницю», які базуються на методології щорічного опитування українських експортерів та імпортерів щодо проблем контрабанди та «сірого» імпорту, ефективності роботи митниць тощо [8]. Подібного роду проведені моніторинги дозволяють залучити статистичні матеріали в історичне дослідження аналізу роботи митних органів у напрямку попередження контрабанди чи реалізації корупційних схем тощо.

Доповіді Українського інституту майбутнього, присвячені вивченню контрабанди на Донеччині та Луганщині та супроводжуються рекомендаціями владі, але методологічно вони базуються не лише на аналізі контрабанди крізь призму інтересів населення прикордонних регіонів, вивчаючи економіку даного явища, але й представлено вплив на соціально-політичну сферу життя [7]. Уданому напрямку працює й Незалежний антикорупційний комітет з питань оборони (НАКО) з дослідженням про нелегальну торгівлю у зоні окупації, визначивши 5 шляхів нелегального переміщення товарів до ОРДЛО [9, с. 7]. Проблеми контрабанди зброї в умовах війни проаналізовані М. Шрьодером та О. Шумською [1].

Статистична звітність щодо експорту та імпорту товарів представлена Державною службою статистики України з аналізом обсягів зовнішньоторговельних операцій, товарної структури торгівлі, загального обліку експорту-імпорту товарів тощо [5]. Рахункова палата, як вищий орган аудиту в країні, посиляючись на звітність та дані Державної митної служби України [10] проводить аналіз виконання митними органами повноважень щодо боротьби з нелегальним імпортом товарів та контрабандою [4].

Звіти правоохоронних органів, а також Державного Бюро Розслідування та Бюро економічної безпеки свідчать про викриття контрабандних схем та випадків контрафактної продукції з порушенням права інтелектуальної власності та направлення обвинувачень щодо злочинів у митній сфері до суду [12; 15] тощо.

Отже, трансдисциплінарний методологічний інструментарій історіографічного поля дослідження хронотопу контрабанди в умовах «гібридної» війни Російської Федерації проти України, представлено звітами державних органів, аналітичними записками та науковими працями академічних інститутів НАНУ; дослідженнями фахівців у митній сфері та звітами правоохоронних органів, ДБР, БЕБ України, а також соціологічними опитуваннями суб'єктів ЗЕД, представників бізнесу, працівників митниць; звітів та рекомендацій громадських об'єднань тощо.

Література:

1. Schroeder Matt and Shumska Olena. Making the Rounds Illicit Ammunition in Ukraine. URL: <https://smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine.pdf>
2. Боротьба з контрабандою в сучасній історії української митниці: монографія / К. Є. Гальський, А. В. Макаренко, А. В. Тимошенко, В. В. Ченцов, 2021. 144 с.
3. Бутін А. Чи потрібна криміналізація товарної контрабанди?: аналітично-консультативна робота. Київ, 2020. URL: https://rpr.org.ua/wpcontent/uploads/2020/09/RR_Goods_smuggling_1.pdf
4. Звіт про результати аудиту ефективності планування та результативності контролю за повнотою нарахування і своєчасністю надходження податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції від 14.09.2021 р. № 20-2. Рахункова палата України. 2021. 75 с.
5. Зовнішня торгівля України товарами в січні-квітні 2023 року. Експресвипуск Державної служби статистики України від 14.06.2023 р. 7 с. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Касперович Ю. В. Фіскальна безпека держави в умовах гібридної війни: аналітична доповідь / Ю. В. Касперович. Київ: Фенікс, 2019. 128 с.
7. Контрабанда та прикордонні території. URL: <https://uifuture.org/reports/dopovid-kontrabanda-ta-prykordonni-terytoriyi/>
8. Короткий Звіт «Спрощення процедур торгівлі в Україні: Угода про асоціацію, перешкоди ЗЕД та роль бізнес-асоціацій». URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2020/customs_initiative/V_Survey/IER_TradeSurvey_2020_Topic4_UKR_final.pdf
9. Перетинаючи межу: нелегальна торгівля з окупованим Донбасом, що підриває оборону. URL: <https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2018/08/Peretynayuchy-mezhu.-Nelehalna-torhivlya-z-okupovany-Donbasom-scho-pidryvaje-....pdf>
10. Плани та звіти роботи Держмитслужби України. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>
11. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України: аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2021. 104 с.

12. Річні звіти про діяльність Державного бюро розслідувань за 2021 р.
URL: https://dbr.gov.ua/assets/files/zvit/zvit_.pdf
13. Україна і виклики посттоталітарного транзиту (1990-2019) / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Академперіодика, 2021. 592 с.
14. Філіпенко А. С. Міждисциплінарна методологія: базові принципи. – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3283
15. Щомісячні результати роботи Бюро економічної безпеки України.
URL: <https://esbu.gov.ua/rezultaty-roboty-beb-u-travni-2023-roku?v=6479c9c080197>

ВІЙСЬКОВИЙ ЧИННИК У ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ПОВІТОВОГО МІСТА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Кузнець Тетяна Володимирівна
доктор історичних наук, професор,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
ORCID: 0000-0002-9282-110X

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3636

Перебування російських військ в Україні має давню історію, яка все ще потребує об'єктивної оцінки і всебічного висвітлення. Звернення до цієї теми зумовлене тим, що сучасна російсько-українська війна черговий раз показує, що військова присутність є інструментом насадження імперських реалій в усіх сферах буття українського соціуму, у тому числі і у повсякденному житті. Особливо це рельєфно відображається на локальному рівні, для висвітлення якого умотивованою є деталізація, яку, значною мірою, забезпечують матеріали періодичної преси.

Одне з найбільших повітових міст Київської губернії у ХІХ – перші десятиліття ХХ ст. – місто Умань – було центром п'яти округів військових поселень у першій половині ХІХ ст. і не позбавилось російської військової присутності до кінця імперського періоду вітчизняної історії. Губернські газети повідомляли інформацію про участь військових у громадському та духовно-культурному житті населення Умані. І навіть при тому, що

київські газети «Заря» (1880 – 1886 pp.), «Труд» (1881 – 1882 pp.), «Киевское слово» (1887 – 1905 pp.), «Жизнь и искусство» (1894 – 1900 pp.), «Киевлянин» (1864 – 1919 pp.) мали чітке ідеологічне спрямування, на їх сторінках розміщувались повідомлення про втручання військових у життя міської спільноти. Тому метою данної розвідки є виявлення у київських губернських газетах кінця XIX – початку XX ст. публікацій про розквартировані в Умані імперські війська та систематизація інформації про їх втручання у внутрішнє життя повітового центру.

У визначеному хронологічними межами відтинку часу в Умані дислокувався 73-й Кримський піхотний полк (1856 – 1918 pp.), а потім 175-й Батуринський піхотний полк (1877 – 1918 pp.). У процесі перекомплектування вводились і інші військові частини, але найдовше знаходились в місті названі полки. В Умані знаходився штаб 44-ї піхотної дивізії, до складу якої входив переведений у 1898 р. з резервного у діючі війська 175-й піхотний Батуринський полк. Дислокувався він в Умані з 1895 до 1910 року, а потім був переведений до Глухова.

Наявність військового контингенту в місті не могла не впливати на щоденність мешканців повітового центру. Але на шпальти київських газет потрапляли повідомлення про неординарні події.

3 травня 1881 р. до Умані з «піснями і бубнами» зайшли дві роти стрільків 10-го батальйону, який дислокувався в Ладжині Подільської губернії. Дописувач газети «Труд» повідомив, що з цього приводу «обличчя євреїв освітилися радісними посмішками. Війська були зустрінуті з розпростертими обіймами: солдатів пригостили горілкою і пристойними наїдками (офіцерам влаштований обід з винами) і ... навіть промовами. Дякуючи присутності військ, а очікувались ще дві роти з усім майном, ... в місті все заспокоїлось» [1, с. 2]. А в Ладжині вихід батальйону навів жах на місцеве населення, яке готове було утримувати його власним коштом і навіть повідомило про це владі в Київ. Та батальйон перейшов до Умані і його присутність мала забезпечувати громадський спокій. Бо перед приходом військ в місті було неспокійно. Газета «Труд» писала, що за два дні перед тим натовп євреїв зібрався після вечері упродовж усього простору від старого до нового базару. Були розставлені вибрані вартові і свистки їх лунали щохвилино. Натовп був добре озброєний і не втихомирювався до другої години ночі [1, с. 2].

Розквартировані війська завдавали клопотів та збитків місту. В одному із жовтневих номерів за 1881 р. газета «Труд» помістила інформацію з Умані про вандалізм в «Софіївці». Повідомлялося, що внаслідок безчинств офіцерів розквартированого полку славнозвісний парк «Софіївка» має плачевний вигляд. Вони відбили руку у статуй Венери. За позовом керівництва Уманського училища садівництва з офіцерів утримано 500 руб. на реставрацію статуй. Іншим об'єктом вандалізму стала статуя Амура (робота французького скульптора Рашетта), яку скинули зі скелі. Прекрасна копія статуї Аполлона Бельведерського теж постраждала: її скинули з п'єдесталу і вона розбилась. Навіть гранітну поверхню стола в «громовому гроті» розбили. А у статуй Венери над фонтаном відбили пальці. Дописувач газети з гіркотою зазначав, що «створена волею графа Потоцького і кровавим потом його незліченних кріпаків «Софіївка» раніше була єдиним в нашому краєві місцем, де можна було побачити чудові творіння світових скульпторів або в оригіналі, або у точних копіях, була свого роду Ермітажем України. Потім значну частину кращих статуй перевезено в Петергоф і петербурзький Ермітаж. Що пощадив час, то довершили оп'янівші військові, з якимось шаленством знищуючи досить цінні речі [2, с. 2].

Розквартировані в місті військові частини урізноманітнювали життя уманців. Газета «Заря» 12 грудня 1884 р. повідомляла, що 1 грудня 44-й піхотний батальйон відкрив військовий клуб, з нагоди чого відбувся урочистий вечір. При клубі знаходилась бібліотека, доволі простора зала і хороший буфет. Хоч за статутом, членами клубу могли бути тільки військові, все ж кожен член клубу мав право запросити гостей з цивільних громадян, які могли скористуватися послугами бібліотеки. Планувалось і використання зали для читання лекцій для уманців [3, с. 3].

Військовий табір був розташований на південному схилі гори зі східного боку міста Умань. Це була дуже сонячна місцина без жодного дерева, без найменшої тіні. На території табору була єдина криниця, вода з якої черпалася з ранку до пізньої ночі. Найближчі до табору хати винаймались сім'ями офіцерів полку, які платили за кімнату у звичайній мазанці без дерев'яної підлоги по 12 – 15 руб. у місяць [4, с. 4].

26 вересня 1895 р. в Умані був влаштований обід з нагоди виходу з міста Кримського полку, який там дислокувався упродовж семи років. На майдані перед військовим собором міський голова вручив напам'ять керівництву полку ікону [5, с. 4].

З 1889 р. упродовж 7-ми років в Умані розміщувався 73-й Кримський полк. Разом з ним знаходився і штаб дивізії, а з 1893 року і штаб 12-го армійського корпусу. У 1896 р. штаб дивізії був переведений у місто Тульчин, штаб корпусу у жовтні місяці перевели до Вінниці, а 73-й піхотний Кримський полк передислокувався на постійну стоянку до міста Могилів (Подільський). До Умані переводили 188 резервний Батуринський батальйон, який підлягав переформуванню у піхотний полк. Газета «Жизнь и искусство» зазначала, що Кримський полк залишив пам'ять про своє семирічне перебування в Умані зведенням військового Олександро-Ксеніївського собору. Прощаючись з полком, уманці влаштували урочистий обід, під час якого міська дума вручила керівництву полку образ Спасителя [6, с. 4].

Газета «Киевское слово» 20 листопада 1900 р. повідомляла, що міське управління та офіцери розквартированого в Умані Батуринського піхотного полку на чолі з командиром, полковником Михайлом Микитовичем Івановим, урочисто відзначили закладку казарм для полку, будівництво яких взяли на себе купці Ойстрах і Фрейденберг. Опівдні на місце закладки підійшли нижчі чини полку і місцеве духовенство у присутності міського та військового начальства відслужило молебень з освяченням відведеного містом для будівництва казарм місця. Перший камінь у фундамент майбутньої казарми заклав полковник М. М. Іванов, а потім таке дійство виконали старші офіцери та поважні гості урочистостей. У промові полковник М. М. Іванов зазначив, що «з влаштуванням казарм закінчатся важкі умови розквартирування полку і почнеться нове життя у власному домі... Після закладки, у приміщенні військового зібрання відбувся урочистий обід для почесних гостей, а солдатам видали горілку і закуски. За першою чаркою виголосили промови предводитель дворянства, міський голова, командир полку, а також інші поважні гості» [7, с. 3].

Повсякденне життя військовослужбовців містило і трагічні випадки. Про один з таких 14 червня 1911 р. повідомляла газета «Киевлянин». У газетній замітці йшлося про похорон 11 червня унтер-офіцера піхотного

полку, розквартированого в Умані, Дорофія Полового. Він загинув від кулі свого підлеглого Іцки Краснопольського. Дорофій Половий під час перевірки постів 9 червня виявив міцно спавшого на посту рядового Іцка Краснопольського, який не почув як перевіряючий вийняв з гвинтівки затвір. Після зміни горе караульний зайшов у службове приміщення, де дізнався що про його проступок складено рапорт і буде повідомлено начальству. Він ухопив заряджену гвинтівку і вистрелив Дорофію Половому в затилок, від чого той відразу помер [8, с. 4].

Таким чином, у київських губернських газетах за травень 1881 – червень 1911 р. було уміщено вісім публікацій про дислоковані в Умані військові частини. Про військові справи преса не інформувала, але окремі фрагменти газетних заміток створюють уявлення про використання військового чинника для забезпечення громадського порядку під час єврейських погромів 1881 – 1882 рр., про зневажливе ставлення до культурних цінностей, зокрема, про вандалізм в перлині паркового мистецтва – «Софіївці», про побут офіцерів, про ротацію військ, про використання дармової сили військових для будівництва, про трагічні випадки на військовій службі. Систематизуючи таку інформацію, маємо нагоду на конкретних прикладах переконатись у тому, що імперська армія на підконтрольній території була складовою частиною державного механізму і впливала на суспільне, економічне та культурне життя населення.

Література:

1. Умань. *Труд*. 1881. № 36. С. 2.
2. Внутренний отдел. *Труд*. 1881. 10 октября. С. 2.
3. Из Умани. *Заря*. 1884. № 273. С. 3.
4. Умань. *Жизнь и искусство*. 1895. № 201. С. 4.
5. Умань. *Киевское слово*. 1895. 5 октября. С. 4.
6. Из г. Умани. *Жизнь и искусство*. 1896. № 282. С. 4.
7. Г. Умань, Киев. губ. *Киевское слово*. 1900. 20 ноября. С. 3.
8. Умань Киевской губ. *Киевлянин*. 1911. 14 июня. С. 4.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Виногородська Євгенія Сергіївна

ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ПАРАДИГМІ НАУКОВИХ ЗНАНЬ.....3

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Петришина Марина Олександрівна МУНІЦИПАЛЬНО-ПРАВОВА
ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ.....5

Плотнікова К.О., Закриницька В.О.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ
МІНІСТЕРСТВА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ.....9

Сіваш Олена Михайлівна

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ЦИВІЛЬНОЇ СЛУЖБИ.....12

Хабарова Тетяна Володимирівна

МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ: ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ.....15

Холод Юрій Анатолійович

ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ
У РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....17

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Анохіна К.В. ПРАВОВИЙ СТАТУС СПАДКОЄМЦЯ

ПРИ ВІДСУТНОСТІ ЗАПОВІТУ.....22

Бортняк Катерина Василівна
ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТАНОВЛЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В СФЕРІ НАУКИ В УКРАЇНІ.....25

Кияниця Ліна Володимирівна ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ
ВСТАНОВЛЕННЯ НОТАРІУСОМ ОПІКИ НАД МАЙНОМ ОСІБ,
ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ ЗА ОСОБЛИВИХ ОБСТАВИН.....30

Хомініч Микола Сергійович ПРОЦЕСУАЛЬНА КАТЕГОРІЯ
«ЦІНА ПОЗОВУ» ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ПЕРЕДУМОВА СУДОВОГО
РОЗГЛЯДУ МАЙНОВОГО ЗЕМЕЛЬНО-ПРАВОВОГО СПОРУ
В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....34

Цюпа Станіслав ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ «ВИМУШЕНИЙ ПРОГУЛ»
ТА ПРОБЛЕМА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ....39

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Піддубна Аліна Валентинівна
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ГАРАНТУВАННЯ ПРАВ УЧАСНИКІВ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....43

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Maryna Mykhailivna Zaveriukha
LEGAL REGULATION OF THE USE OF WOOD WASTE AS AN
ALTERNATIVE SOURCE OF ENERGY DURING WARTIME.....46

Сабадаш Наталія Олександрівна ПОДАТКОВІ ПОВНОВАЖЕННЯ
ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: НОРМАТИВНЕ
ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИХ ПОВНОВАЖЕНЬ /
TAX AUTHORITIES OF LOCAL GOVERNMENT BODIES:
REGULATORY CONSOLIDATION AND PRACTICE OF
IMPLEMENTATION OF THESE AUTHORITIES.....49

Товкун Людмила Вікторівна ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....60

Толкаченко Олена Володимирівна НАДЗВИЧАЙНА ЕКОЛОГІЧНА
СИТУАЦІЯ ВІЙСЬКОВОГО ПОХОДЖЕННЯ:
ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ.....65

**Право інтелектуальної власності та його захист.
Інформаційне право. Інформаційні технології**

Бугрим Валентин
НЬЮССКРОЛІНГ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ.....69

Лесько Наталія Володимирівна, Кіра Соломія Олегівна
РИНОК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ: РОЛЬ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ІЗ ЦИФРОВОЇ КОМЕРЦІЇ.....84

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Бедрій Мар'ян Миронович
ДИКА ВІРА ЯК ПОКАРАННЯ ЗА «РУСЬКОЮ ПРАВДОЮ»:
НОТАТКИ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА.....89

Капсамун Олег Георгійович
ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СУСПІЛЬСТВІ.....94

Історія становлення української державності

Запорожченко Юлія Василівна КРОС-ДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД
У ВИВЧЕННІ ІСТОРІЇ КОНТРАБАНДИ В УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ»
ВІЙНИ. ОГЛЯД ІСТОРІОГРАФІЇ 2014-2023 РР.....98

Кузнець Тетяна Володимирівна ВІЙСЬКОВИЙ ЧИННИК У
ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ПОВІТОВОГО МІСТА
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ.....102

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 15.07.2023
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідectво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

